

SZOCIÁLPOLITIKAI SZEMLE

SZERKESZTI: DR. LANGZI JENŐ

TÁRSZERKESZTŐ: DR. KADOSA MARCEL

Július hó 1-vei lapunkra új előfizetést nyitunk és kérjük azokat, akiknek előfizetése már lejárt, hogy a megújítás iránt intézkedni szíveskedjenek.

Nemere Béla: Nemzetközi jogi Konferencia Párizsban.

A Palais de Justice hatalmas termében a jövő számára dolgoztak. Nem a jogszolgáltatás, hanem a törvényhozás, ha megkockáztathatjuk a kifejezést: a nemzetközi törvényhozás foglalta le magának a lefolyt héten a Bourbonok liliosos palotáját. Ott tartotta értekezletét a nemzetközi jogi konferencia. Lord Alverstone, az angolok főbírója a tiszteletbeli elnök. A vezetés a franciákat illeti meg. Az agg Glunet mester fáradhatlan buzgalommal, tapintattal és az ancien regime gráciájával irányította a tárgyalásokat. Alig, hogy elhangzott üdvözlő beszéde, hatalmas, fiatal alak emelkedik fel szólásra: „Messieurs, le barreau est fier”. Labori volt, az ügyvédi kamara elnöke. „Az ügyvédek büszkék, hogy a tudomány ünnepén részt vehetnek”, mondta. Mellette kemény vonású, átható tekintetű római fej, lord Justice Kennedy, a nagy bíró. Az előadók sorában elsőnek a Magyarországon is ismert dr. Darly emelkedik szólásra, ki évtizedeken át fiatal hévvel hirdette és most nyugodt méltósággal képviseli a nemzetközi béke tanát. Szól a különböző választott bíróság iránti szerződésekről, melyeket egy szebb jövő hírnökeinek tekint. E nézete azonban inkább óhaj, mint valóság. Ma a választott bírósági szerződések nem jelennek többet, mint a villámhárító a nagy garral kitörő, de alapjában véve ártatlan, rövid nyári zivatarokban. Ha a nemzeti hiúság kicsinyes kérdései felizgatják a kedélyeket, módjukban áll a kormánynak az ügyet választott bíróság által addig elhúzni-vonni, amíg az ország ismét megnyugodott és elfelejtette az állítólagos sérelmet. Ott azonban, ahol a nemzetek vitális érdekei kerülnek egymással szembe, ahol a politikai és gazdasági összeütközések formulákkal nem intézhető el, ott választott bírósági szerződés nem változtat a helyzeten. Talán heves ellentmondásra fog találni, de mégis kimondom, hogy e nemzetközi szerződések alapos átvizsgálása után nem akadtam egyetlen egyre sem, mely komoly, lényeges ellentéteket tényleg áthidaltnak volna. A szerződés nem egyéb, mint annak konstataciója, hogy érdekellentét nincs. Ha tényleg úgy látszanék, hogy életbevágó kérdéseket szerződéssel intéznek el a felek, úgy ez látszat csupán. Két magyarázat lehet: vagy üres papiros a szerződés, aminő pl. a mürzstegi megállapodás volt, amelyet az első élénkebb balkáni szellő elfújt a föld színéről, avagy pedig a másik eset: hogy a szerződés megkötésére az erős kényszeríti a gyengét. Ilyenek gyakran a kis agrár államoknak az ipari nagyha-

dései, melyekkel tényleges érdekellentéteket rendeznek, de pusztán kényszer alatt.

Új jogterület, a repülés joga foglalkoztatta a legkiválóbb jogászok egész sorát. Ez a matéria azonban nem csak jogilag, hanem technikailag is egyelőre még, hogy úgy mondjam, bizonytalan és nehezen kodifikálható. A „szabad levegő” elvével szemben áll az egész római modern magánjog. A földbirtokos használhatja a terület alatti és feletti rétegeket is, megvédeheti idegen beavatkozástól, — ha tudja. Ennek ellenkezőjét teszik a pilóták és akarják a „repülő jogászok”. Ki lesz a győztes, azt talán elárulja a következő madridi konferencia, melyen a kiküldött bizottság beszámoló működéséről.

A tengerjog volt egyike a legbehatóbban tárgyalt jogi témáknak, mert hiszen túlnyomóan tengerész nemzetek vettek részt a konferencián. Az egész emberiséget megrendítő „Titanic” katasztrófa után alig néhány héttel, szinte megdöbbenően hangzottak a hajótulajdonosok szemrehányásai, kik keserűen kifakadtak az angol bírák szigorú Ítéletei ellen. Különösen kérlelhetlenül üldözik a hajórakományok maximumának túllépését.

Komoly eredményt ért el a konferencia a váltójog terén. Az úgynevezett „budapesti szabályok” nem érintik a váltójog legfontosabb kérdéseit, mert a kontinentális és az angol-francia rendszer között nem lehetett egyezséget kötni. A budapesti konferencia óta négy év telt el, mely idő elegendő volt arra, hogy a kontinentális álláspont helyességét bizonyítsa. Remélhetőleg nem sokára megvalósul a világváltójog, melyet a közelmúltban Mayer Félix berlini tanár magyarázott és propagált nálunk nagy hévvel. A váltó mai alakjában nemzetközi jellegű és mindenütt azonos gazdasági feltételek eredője. Nem a partikularisztikus jogfejlődés terméke, hanem a világkereskedelemnek mindenütt tárt karokkal fogadott gyermeke. Azonos célok, azonos jogok: ez az új jogfelfogás jelszava.

Élénk érdeklődéssel tárgyalták az irodalmi tulajdon jogát. A vitában angolokon, franciákon és németeken kívül részt vett az orosz jogtudomány egy képviselője is. Oroszország manapság a legdivatosabb írók hazája. A nagy oroszok Puskindól Tolstojig megnyitották a nyugat kapuit a cári birodalom apró szentjei számára is. Mert már Oroszország is szükségét érzi annak, hogy szakítva a régi rablórendszerrel, melylyel idegen irodalmi területre betört, saját iradalmát védje külföldön. Angol-, Francia- és Németországgal már folyamatban vannak a megfelelő diplomáciai tárgyalások.

A szociális kérdések tulajdonképpen nem tartoztak a konferencia elé, csakis az ipari jog kérdése, melyet jelen sorok írója referált, érintette a társadalom nagy alapvető kérdéseit. Azonban itt is hangsúlyozta az előadó, hogy témáját csakis jogi szempontból kívánja megvilágítani. A jog az állam szava. Amidőn tehát

ipari kérdésekről van szó a nemzetközi jogban, úgy arra a tere szorítkozni, amelyen államokkal érintkeznek, illetve ütköznek. A munka nemzetközi szolidaritását, a tőke nemzetközi jellegét e helyütt nem szükséges ismertetni, vagy bebizonyítani, e nemzetköziség azonban kiesik egy nemzetközi jogi tanulmány keretéből. Az ily módon megszabott határokon belül is óriási kiterjedt mező az ipari jog területe. Két útja van: a tőke és a munka. Az előadó az első részben, a tőke jogkérdéseiben az ipari tulajdonról és az ipari szervezetről beszélt. Ott, a szabadság és a védjegy, itt az iparúzés, a kikészítési eljárás (vám) a kartellek a főbb problémák. A dolgozat második része a munkásvédelem, a baleset és betegség esetére való biztosítás, a munkanélküliség, a munkarend stb. kerültek tárgyalás alá. A konferencia keretei természetesen nem engedték meg a témák részletes ismertetését. Azonban határozatba ment, hogy minden egyes konferencián megismétlik e tárgyat és szemlélt tartanak mindazon újabb ipari problémák felett, melyek a nemzetközi jogban felmerültek. Hogy az ilyen memento mennyire üdvös, azt élénken tanúsítja a magyar-német munkásvédelmi jogviszony. A kereskedelmi szerződéshez csatolt pótegyezményben a szerződő kormányok kijelentették, hogy az egymás területén dolgozó munkásaik helyzetének javítása végett részletes megállapodásra fognak lépni. Ezen ünnepélyes nyilatkozat megtétele óta hosszú évek múltak el, számtalan magyar munkás járt szerencsétlenül, vagy vesztette el a kenyerét. Sziléziában, melyet tán tolonc után kellett elhagynia, – de a szerződés még mindig késik. Avagy pusztán jó szívüket akarták mutatni a magas szerződő felek?

Kemény Ferencz, reáliskolai igazgató (Budapest): Nemzetköziség és felekezeti köziség.

Folyó évi augusztus 22-től 27-ig tartják meg Hágában a II. nemzetközi morálpedagógiai kongresszust, melyről a Szemle a 91. lapon már röviden megemlékezett. Világszerte a legnagyobb érdeklődés mutatkozik ezen kongresszus iránt, melyre közel 200 dolgozatot jelentettek be. Az előttük fekvő hivatalos jegyzék tanúsága szerint Magyarország is méltóan lesz ott képviselve. E sorok íróját a kongresszus elnöksége 3 dolgozat megírására kérte fel. E Szemle szerkesztősége velem együtt azon a nézeten van, hogy az itt közölt dolgozat az ő saját olvasóközönségét is érdekelni fogja, mert bár a fontos problémát főleg oktatás- és nevelésügyi nézőpontból tárgyalja, ez mint minden kulturális tényező szervesen összefügg a szociálpolitikával. Ez a dolgozat, valamint a többi elfogadottak, a kongresszust megelőzőleg külön kötetben fognak megjelenni; a magyar fordítást az elnökség beleegyezésével közlöm. Sőt tovább mentem, s ezen a helyen szolgai fordítás helyett bővített magyar átdolgozást adok. A ( ) közé foglalt részeket mellőztem a külföldnek szánt szövegben. Egyrészt, mert leplezetlen szókimondásukkal könnyen félreértést támaszthatnak volna s a világgözütségnek még túlzott érzékenységét is tiszteletben kellett tartanom. Másrészt, mert egyes tények és adatok merőben hazai viszonyokra céloznak, aminek kiélesítését szintén elkerülni óhajtottam.

1. Cime után ítélve úgy tűnik, mintha tárgyunk nem illenék egy morálpedagógiai kongresszus keretébe. Épen ezért ennek ellenkezőjének igazolásával és témánk szabatos körülírásával kezdjük, nehogy a gondolatok veszedelmes tömkelegébe sülyedjünk.

Az internacionalizmust és interkonfessionálismust, vagyis nemzetköziséget és felekezeti köziséget nem

vallási vagy békeügyi vagy pláne politikai szempontból, hanem csupán az iskolához és a nevelésügyhöz való viszonyukban kívánjuk tárgyalni. A pedagógiai nemzetköziség és felekezeti köziség tehát az ugyanazon közületben (iskola, család, osztály) levő különböző nemzetiségű és felekezeti tanulókra vonatkozik. Aránylag kevés országban ülnek különböző nemzetiségű gyermekek az iskolában egymás mellett, azonban majd mindegyikben együtt járnak a különböző felekezetiiek. Aki akár az egyik, akár a másik irányban megkülönböztetéseket tesz, egyenlőtlen, tehát igazságtalan bánásmódot tanúsít, nemcsak a nevelés és a neveléstan legegységű szabályaiba ütközik, hanem az emberségesség legmagasabb parancsa ellen is vét. Ahol mégis ily jelenségek észlelhetők és így a gyermeki kedélyt, a zsenge gyermeklelket megmérgezik, a jellem fejlődését a leghátrányosabban befolyásolják, ott nem lehet szó erkölcsi nevelésről, jellemképzésről. Hogy lehet szó gondolat- és vallásszabadságról oly növekvő nemzedéknél, amelynek útját az igaz emberségesség felé már eredettől fogva elzárják!

Szeretet, igazságosság és szabadság nélkül való nevelés nem nevelés, hanem a legjobb esetben szolgálásra szoktatás. A szeretet a világon a legerősebb hatalom: az akarat legmagasabb rendű megnyilvánulása egy magasabb egység felé, az egységes világnézet útja és lehetősége. Erre az erőre való nevelést nemzeti szempontok és felekezeti szűkkeblőség nem szoríthatják ki a nevelési rendszerből. A szabadság annyit jelent, hogy kiki a maga módja szerint üdvözülhet; az igazságosság viszont annyit tesz, hogy senki rovására fel nem írhatjuk, amiben ártatlan; a szeretet végül azt kívánja, hogy megbocsássunk ott is, ahol netalán a vétesség megállapítható.

Ezzel a megállapítással voltaképp végezhetnék is. Minthogy azonban témánk morálpedagógiai megindokolását merítettük csak ki az eddigiekben, már most a kérdés belső tartalmát kívánjuk vizsgálat alá venni. A társadalomban és iskolában megnyilatkozó és a következőkben vázolandó jelenlegi korszellem teszi sajnosán szükségessé, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozzunk.

2. Mily messzire is vittük. Akármennyit beszélnek is a XX-ik század felvilágosodottságáról, a rideg igazság az, hogy általában csak egy igen felületes és szemfényvesztő liberális máz létezik, amely mögött a reakció akadálytalanul terpeszkedik. Szennvedélyes küzdelem folyik a felekezetiességért, a benső vallásosság azonban a közöny mocsarába fullad. (A világkultúra levegőjét felekezeti és nemzeti méregáramlatok rontják meg és némely országban veszedelmes lelki járványt fajúlnak, amely aztán a sokat hangoztatott haladással szemben a tényleges hátramaradottságot világosan napfényre hozza. Mintha Grillparzernek volna igaza, aki több mint fél évszázaddal ezelőtt mondotta: „Der Zug der neuen Richtung geht von Humanität durch Nationalität zur – Bestialität.”) Tény, hogy korunk normális kultúrája a technikai mögött messze elmaradt.

Igen tanulságos lenne annak statisztikai kimutatása, miképpen értékelik (helyesebben, miképpen ítélik el) az egyes országokban a nemzetiséget és felekezeti séget. Ez a kimutatás egyszersmint az egyes népek kitűnő morál-etikai osztályozását is adná.

Hogy mennyire nem vagyunk doktrinár rémlátók és hogy az emberiségnek micsoda sebe tátong ebben a kérdésben, számos jelenség és intő szózat igazolja. Csak Luzzattinak, a volt olasz miniszterelnöknek a „Lelkiismereti szabadságról a tudományban” (1910) című művét, avagy Rhys Davidsnak az 1911-ben Lon-

donban tartott népfajok első kongresszusán előadott értekezését kell elolvasnunk, hogy az embernek emberrel való eme kegyetlenkedéseiről tiszta képet nyerjünk.

3. Nemzetköziség és felekezetköziség között igen sok a kapcsolat. A nemzetköziség a jelenkor varázs-szava, mely minden téren diadalmasan tör előre addig, amíg a felekezetiség váratlanul meg nem állítja útjában. (A két fogalom közötti párhuzamot már Heine is érezte, amidőn így írt: „Sonderbar! Und immer ist es die Religion, und immer die Moral, und immer ist es Patriotismus, womit alle schlechten Subjekte ihre Angriffe beschönigen.”) A felekezetiség a, nemzetiséggel abban is rokon, hogy legfőképpen az iskolára veti magát, hogy ily módon hatalmát megerősítse és jövőjét biztosítsa.

Mindkettőjük közös tulajdonsága a türelmetlenség és a hatalmi terjeszkedési vágy. Ez a türelmetlenség felvilágosodott elmék előtt érthetetlen, sőt ostoba. Mert minő jupon kapaszkodik valaki saját istenének kabátjába és hogyan ragaszkodhat a maga hazájának földjéhez, ha másokat, akik voltaképp ugyanezt teszik, elátkoz? Vagy megillet mindenkit ez a jog, vagy pedig mindenki jogtalanul cselekszik. (A magyarázat az, hogy a hatalom és a hatalmi terjeszkedési vágya sehol még a politikában sem jelentkezik oly rideg formában, mint vallási és felekezeti ügyekben. Bármily meglepőnek tűnik is ez a kijelentés sokak előtt, a dolgok nyugodt mérlegelése és megítélése igazolni fogja az állítást. Kétségtelen tény, hogy az egyház hatalmi területét „a cél szentesíti az eszközt” elve alapján igyekszik bővíteni.) Így aztán a felekezetiség a népek érintkezésében igen gyakran a háborúk egyik főoka, a nemzet és a társadalom keretén belül pedig egy örökké fennálló válaszfal, mely folytonos viszályokat szít. (Csupán a rövidlátó szem láthat ebben meggyőződést; gyűlölet, irigység és leginkább az önzés s a veszélyeztetett érdekek eme jelenség való rugói.)

Hogy mily kielégíthetetlen kíméletlenséggel halad a felekezetiség molochja minden keresztl gázoló útján (ad majorem ecclesiae gloriam), azt legjobban igazolja az a tény, hogy még az egészen elvont, teljesen nemzetközi területek is „felekezetiesednek.” Jó példa erre a törekvésre az az egyesületi rendszer, amelyben a tárgyak fölött állandóan a felekezetiségnek mindent uraló zászlaját lengetik. (L. Eijkmann L'Internationale scientifique. La Haye, 1912). Nem hiszem, hogy egészséges az a szellem, amelyben alsóbb vagy felsőbbfokú iskolák tanítói felekezetek szerint egyesületekbe különülnek el és így küzdenek egymás ellen, ahelyett, hogy a közös cél érdekében, derék polgárok neveléséért vállvetve dolgoznának. (Mit szóljunk ahhoz, hogy még a nemzetközi béke- és világnyelv-mozgalomban is a legvadabb és legengesztelhetlenebb felekezetiség dühöng, amint egy szaklap nyíltan bevallja, abból a célból, hogy „Egyházunk áldásos működését előmozdítsuk és minden ország katolikus híveinek szellemi egyesülését a szent kereszt védelme alatt megvalósítsuk.”)

Hogy mily kicsinyes és kegyetlenségig igazságtalan a gondolkodásnak ez a módja, könnyen érthető, ha meggondoljuk, hogy úgy a nemzetiség, mint a felekezetiség bizonyos mértékben öröklött bűnök, melyekről a szegény emberfia éppúgy nem tehet, mint ahogy ártatlan egyéb veleszületett szellem vagy testi fogyatkozásának vagy jótulajdonságainak megszerzésében. Mindez merő véletlen, mert hiszen senki sem irányíthatta születése előtt sorsát, (*Dos est magna parentium virtus*, szerencsés ember, kinek derék szülei vannak, mondta már Horacius, amit Herder azzal egészített ki, hogy: „A büszkék között a nemzetiségére vagy születésére büszkét tartom a legnagyobb bolondnak.”)

Sem a nemzetiség, sem a felekezetiség nem örök-

értékűek, mindkettő a legsajátosabb tulajdonunk, mely fölött belátásunk szerint rendelkezhetünk. Ebből folyik az embernek nemzetisége és felekezetisége felett való önálló rendelkezési joga.

4. Amily mértékben tiltakoznunk kell az igaz emberségesség érdekében a felekezetiség túlkapásai ellen, ugyanebből az okból hangsúlyoznunk kell a hit valamely formájának és a valamely államhoz való tartozandóság bizonyos formájának szükségességét. Az erkölcsi öntudattól függetlenül belső szükség a gyermekeknek vallásos és hazafias nevelése, hiszen ez a nevelés a gyermeki érzés fejlesztője és az emberszeretet istapolója, mely a gyermekben erkölcsi kötelességeinek tudatát erősíti és a későbbi férfiút állhatatosságra, a szenvedések és ellenszenves dolgok elviselésére szoktatja. Mindez, tiszta és értékes jellemfejlesztés. Azt is el kell ismer-nünk, hogy a hit általában erkölcsi támasztékot ad a népeknek. Másrészt azonban el kell ismernünk annak szükségességét is, hogy úgy a vallásnak, mint a hazaszeretetnek megvan és meg kell, hogy legyen a maga fejlődésképesége; hogy tehát a vallás és a hazaszeretet, e kultúrphenomen, az emberiség fejlődésének minden fokához kell, hogy szükségszerűen alkalmazkodjék, vagyis hogy a szeretetről (emberszeretetről) alkotott értékfogalomnak mind humanisztikusabb irányban kell tökéletesednie.

5. Hogy az általános fejtegetések teréről a különökre térjünk, már most a nevelés és tanítással kapcsolatban vizsgáljuk a kérdést, minthogy – amint hangsúlyoztuk, – úgy a felekezetiség, mint a nemzetiség legfőképpen az iskolára vetik magukat. Mindjárt vizsgálódásaink kezdetén felmerül a kérdés: szabad-e a még zsenge gyermekre dogmák formájában nézete- ket kényszerítenünk, amelyek gyakran saját meggyő-ződésével is ellentétben állanak és így szellemi önállósá- gát megölik, türelmességét gyengítik és így jellemét csirájában rontják? (És hihető-e, hogy még sokat ma- gasztalt évszázadunkban is bizonyos országokban a tanu- lók felekezetük szerint ülnek különböző padokban?) Hogy miképpen áll a felekezeti bujtogatás kérdése az iskolákban, azt egy újabb írás beszéli el Németországot illetőleg, magam pedig saját tapasztalataim alapján ez írás adatait (Konfessionalismus und Schule von K. Gutman, München 1910) egy másik országot illetőleg erősíthetem meg.

Túlmesse vezetne, ha most mindazokat a reform- javaslatokat tárgyalás alá vennők, amelyek évek óta napról-napra felmerülnek és egy oly államiskola esz- méjével foglalkoznak, melyben a felekezeti és nemzeti egyenjogúság tényleg meg van valósítva. Legyen elég utalnunk az ezirányú rengeteg irodalomra.

6. Évek óta fájdalmas és sürgős szükségét érzem annak, hogy gyenge hangomat a tudás és lelkiismereti szabadság korlátozása ellen magam is felemljem. Senki sem fosztható meg attól a joggól, hogy az embe- irség nagy világ lelkiismeretéhez forduljon akkor, ha szava saját hazájában hatástalanul hangzik el. Meg is vagyok győződve, hogy csak egy ilyen nemzetközi memóriára van szükség, hogy a felvilágosult lelkek mil- lióinak eszmeközössége e tekintetben öntudatra ébred- jen. Nemzetiség és felekezetiség az a centrifugális erő- pár, mely az emberiség természetes és erkölcsi egységét szétrobbanással fenyegeti. A nemzetköziséggel a mun- kának csupán felét végezzük el, valóban tartós nemzet- köziség felekezetköziség nélkül nem képzelhető el, mint- hogy ez utóbbi az előbbinek feltétele. Annak az emel- tyűnek, amelylyel az emberiség új tavasza elővára- zsolható, két vége van: a nemzetköziség és a felekezet- köziség. Vallási béke nélkül társadalmi béke nem kép- zelhető, enélkül viszont lehetetlen a nyugodt és szabá- lyozott kultúrfejlődés.

Tézisek:

I. Az iskolában csupán a legtökéletesebb nemzeti és felekezeti liberalizmusnak van helye. Ebből folyik: a) hogy a tanító elnevezésre csupán az formálhat jogot, aki a nemzetiség és felekezeti kérdésében minden előítéllettől ment, h) hogy mindazoknak, akik valamely ország tanításügyének vezetésével bíznak meg, úgy a nemzetiség, mint a felekezeti kérdésében minden előítéllettől menteseknek kell lenniük.

II. Amíg a nevelés és tanításban nem uralkodik a legtökéletesebb egyenjogúság, addig e két fogalom a jellemfejlesztés szempontjából egyáltalán nem, vagy csupán negatív értelemben jöhet számba.

III. A kívánatos felekezeti köziség megvalósításának hathatós eszköze lehetne a különböző felekezeti lelképásztorok jóakaró közreműködése.

Sidney és Beatrice Webb : Szegénység és fajszépség.

Az utóbbi években a szociális reformbuzgóság ellen az eugenika nevében aggályokat támasztottak. A mennyiben mi értjük Sir Francis Galtont, Professor Karl Pearsont és dr. Saleebyt, a fajkiválasztás felfedezései és következményei nemcsak hogy nem ellenezik a betegségek ellen való irtóhadjáratot, vagy a szegénység elleni védekezésnek egyéb módjait, de sőt a legerősebb érveket szolgáltatják hozzá. Hiszen a legmerészebb fajhygienikusok közül sokan egyszermind a legbuzgóbb előharcosai ezeknek a szociális reformoknak. Mindazonáltal ennek az új tudománynak sok képviselője tagadhatatlanul annak a többé-kevésbé határozott képzetnek a hatalma alatt áll, hogy az eugenikánál alternatív politikáról van szó. Egnémelyike ezeknek az „evolúció” és „alkalmasok fennmaradása” iránt táplált hitében meg van győződve felőle, hogy ha a társadalom további lépéseket tesz a betegségek ellen való őrizetre és a halandósági arányszám leszorítására: ez a faj veszélyeztetését fogja jelenteni. Mások ismét azt gondolják, hogy miután „szerzett tulajdonságok nem öröklékények”, ennél fogva se nem szükséges, se jelentőséggel nem bír a betegségek, káros szokások vagy egyéb testi, szellemi és erkölcsi egyéb romlások ellen való küzdelem. Ismét mások annyira hatása alatt állanak azoknak a méreteknak, amelyekben a testi és szellemi kocsosodások tovább tenyésztődnek, hogy a társadalom minden erejét és eszközét egy szigorú fajkiválasztásra szeretnék koncentrálni. A mindennapi „eugenika” mind a három felekezete találkozik abban az egyhangú ellenszenvben, amelylyel nem csupán a szegényvédelem terveivel, hanem minden néven nevezendő szociálreformmal szemben viseltetének. Valóban ez a „Laisser faire” elvének e pillanatban legmodernebb alkalmazása.

Vegyük sorra ezeket az ellenvetéseket. Mindenekelőtt a nyers biológusét, aki az evolúció nevében veti el a halálozási arányszámleszorítására irányuló minden kísérletet és a betegség elleni védelemre szolgáló minden javaslatot, különösen pedig rossz néven vesz minden küzdelmet ama borzasztó halál angyal ellen, aki a csecsemőket kaszálja. Azt mondja: kerülni kell a beavatkozást a létért való küzdelemben.

Ki merjük mondani, hogy a „Laisser faire” tudománya a maga összes szabályai és felfedezései szerint a lehető legrosszabb taktika az eugenikus számára. Hiszen végképen való megtagadását jelenti annak a céltudatos fajhygiéniai kiválasztásnak, amelybe az eugenikus az ő utolsó reményét veti. Ha meg is egyeznénk

abban, hogy a természeti állapotban levő társadalom szelekciója biztosítaná az újkori civilizált társadalomban a legalkalmasabb kiválasztást, akkor még mindig céltalan és lehetetlen volna ennek a természetes kiválasztásnak szabad folyást engedni. Ha mint nemzet egy pillanatra megtagadnánk emberi szimpátiáinkat és a gyengék és tehetetlenek védelmére rendelt minden intézményünket becsuknánk, ennek a legérzelgősebb magán jótékonyág kitörése volna a kikerülhetetlen következménye. Az individualista iskola fanatikus eugenikusa nagyon rosszul ismeri az emberi természetet, ha azt hiszi, hogy az átlagembert rá tudná arra venni, hogy éhen halni lásson apró gyermekeket anélkül, hogy görcsös, sőt kétségbeesett segítségi rohamokat ne kapjon. És az ilyen nem válogató, görcsös jótékonyágot éppen az jellemzi, hogy minden eugenikai elvet elmelőz, sőt amennyiben egyáltalában válogat, úgy azt megfordított irányban teszi. Más szóval: kritika nélkül segíti elő a leggonoszabb, leggyengébb, legsúlyosabban megterhelt és ennek következtében legszánalmasabb példányok fennmaradását. A magánjótékonyág rendszere mellett tapasztalat szerint azoknak a szülőknek sikerül leginkább magukat az irgalmasság zsebéből fentartani, akik legszemtelenebbül koldulnak, hazudnak és csúsznak-másznak, sőt a részvételre való spekulációból utódaikat elnyomorítják.

De tegyük fel, hogy lehetséges volna eltörölni a felebaráti szeretetet és minden privát és nyilvános gondoskodást a fiatalságról. Vájjon akkor a korlátozatlan halandóság vak véletlenségére bízhatnók az „alkalmatlanok eliminálását”, amely annyira kívánatos? Valójában minden bizonyíték hiányzik arra nézve, hogy a járványok szabadjára engedett pusztítása, vagy az érzéketlen környezet végzetes befolyása (épp oly kevéssé mint a háború vagy az éhínség) a faj nemesítését szolgálja. Minden ilyen tökéletesítés valószínűtlen a létért való korlátozatlan küzdelem hatása alatt. A „természet” nem ismer tudatos célratörékvést és a kultúrívó fogalma öneki idegen. Magára hagyatva a természet sem fajkiválasztást nem csinál – ahogyan azt mi értjük – sem túlélésre legalkalmasabb egyedeket nem tartja életben. Es a zabolátlan életküzdelemben elimináltak nagyon is gyakran éppen azok lesznek, a kiknek a fennmaradása nekünk, civilizált embereknek, legkívánatosabb volna. Csak egy példát: tudvalevőleg több fiúcsesemő pusztul el, mint leány. De ez nem jelenti a férfinem kevésbé értékes voltát, vagy a fennmaradásra alkalmatlan voltát. Valójában, mint azt minden biológus tudja, „életképesség” és szociális alkalmasság között semmi összefüggés nincsen. Az a kérdés, hogy ki lesz a túlélő, a küzdelem feltételei, a versenypálya szabályai szerint dől el. Ahol a versenypálya szabályai az alacsonyabb típusnak kedveznek, ott ez fog „túlélni” és vice versa. Egy magára hagyott sarlach vagy tífuszjárványnál a mentesek olyan szervezeti sajátosságoknak köszönhetik ezt, amelyek magukban véve teljesen értéktelenek, sőt lehetnek éppen azok, akiket minden tekintetben életképteleneknek kellene neveznünk. Fölteve, hogy egy maláriajárvány terjedne el korlátlanul az Egyesült Államokban, akkor valószínűleg a fehérek kihalnának, a feketék fennmaradnának. Hiszen általában mindig valószínű, hogy a cél és szabály nélküli harcban a fejletlenebbek és termékenyebbek kedvezőbb helyzetben lesznek, mint a fejlettebbek és terméketlenebb organizmusok. Egyszóval: „legalkalmasabbak fennmaradása”, amint azt minden biológus tudja, a természetben a legalacsonyabb rendű paraziták fennmaradását jelentheti.

A másik kifogás, hogy a legszegényebb népréteg

testi és erkölcsi alacsonyabbrendűségének aránylag kevés jelentősége van, mert szerzett tulajdonságok nem öröklékények: ez túllő a célon. Hiszen különös félreértésre mutat a kedvezőtlen terhességi feltételeknek, a melyeknek tagadhatatlanul nagy szerepe van a testi és szellemi elnyomorodásban, a „veleszületett” bajokban és félreértésére annak a hatásnak, amelyvel a fajmérgek vannak a csira plazmára (siphilis, bélpoklosság és talán az alkoholizmus) és ezek valódi öröklékényiségének. Azonkívül van a biológiai átöröklés mellett még valami olyan szociális átöröklés is. Még ha a szülők testi elfajulásai nem terhelik is meg az új generációt, ami semmiképp se bizonyos, akkor is ott van az elzüllésnek, aljasságnak, lelkiismeretlenségnek, sőt a szó szerinti értelemben vett élődiségnek hatalmas családi tradíciója és osztályatmoszférája, amely főleg ismeretlenül átmege a legközelebbi nemzedékre. És még ha nem is öröklődne át. Mit használnak az, hogy „a szerzett tulajdonságok nem öröklékények”, ha eltűnjük az átvitelüket oly szociális viszonyok folytán, amelyek minden generációt újból megrontanak a születése előtt és születése után. A viszonyok hatásának a tagadása valóban különösen hangzik azok részéről, akik a természetes fajkiválasztás tudományában hisznek. Hiszen az eugenika célja nemcsak éppen az, hogy pompás kisbabákat hozzon létre, hanem sokkal inkább, hogy életerős fajta férfiak és asszonyok nőjének fel. Ámde a kifogástalan származás dacára is alkalmatlan életviszonyok között nyomorék korcs lesz a gyermekből. Ha jó fajta akarunk létrehozni, akkor a rossz életviszonyokat nem engedhetjük szabadjárta. Ami iegy néhányat megöl, ugyanaz sokakat megront. Ha nem is törekszünk a csecsemőhalandósági arányszám leszorítására, akkor is mindent el kellene követnünk, hogy azoknak a számát csökkentsük, akik a fenmaradók közül meg vannak rontva és akiknek a száma nagyon közel jár a halálozási arányszámhoz.

Annak a problémának, mely minden újabb generációnak a városi nyomor folytán való elfajulásában jelentkezik az eugenikus előtt, még nagyobb jelentőséget és sürgősséget ad a minden kultúrállamban gyorsan terjedő mesterséges korlátozása a születéseknek. Ez a korlátozás nyilvánvalóan különböző. A munkásosztályban legsűrűbb a gondos, takarékos és kötelességtudó munkásoknál, akik rendszeres foglalkozásnak és aránylag kedvező életviszonyoknak örvendenek. Legritkább a tanulatlan alkalmi munkásoknál, akik munkásnegyedeink egyszobás lakását népesítik be. E jelenség számos okai között szerepelnek a tisztességes otthon hiánya, a megélhetés bizonytalanságából eredő nemtörődömség és a renyheségre és iszákosságra való hajlam, amely a csekélyltyé foglalkoztatott embert jellemzi. Aki a rendszeres munkának és tisztességes otthonnak” az életmódra való hatását megfigyelte, az íja, hogy a születéseknek a rendszeresen foglalkoztatott munkásnál szokásos korlátozása nagyrészt helyzetének javulásából ered. Az ilyen módon differenciált születési arányszám kevesebb szülést fog mutatni a jobban kvalifikált családokban, ahol a faj és a viszonyok kedvezőbbek volnának egy egységes generáció felnevelésére. Ez más szóval annyit jelent, mint az átöröklés- és viszonyok folytán életképtelenebbek növekvő szaporodása. És pedig mint közvetlen hatása a munkapiac hiányos szervezésének és lakásínségnek, vagyis olyasmiknek, amiket azután az életképtelenek tenyésztenek és fentartanak. A fajhygieniai veszélyeket éppen ezért csak a viszonyok megváltoztatásával lehet kivédeni. A kikötőmunkásnak akár csak a podgyászholdár életmódjáig való felemelése már jelentékenyen korlátozza a termékenységét a legelső néprétegben. Egyébként pedig a leg-

sürgősebb feladat a munkásosztályban és a középosztályban a terhesség gazdasági bizonytalanságát megszüntetni. A mai viszonyok között egy gyermek születése olyan családban, amelynek jövedelme kevesebb heti 72 koronánál, majdnem büntetésszámba megy. Minden praktikus eugenika főproblémája Pearson szerint abban kulminál, hogy az egészséges gyermek a nemzetgazdaság részére értékes tőkebefektetéssé váljék. Ez az ideál, amely felé valamennyien törekszünk. Csakhogy ezidőszerint semmiféle járható út nem vezet oda. Egyelőre nem csinálhatunk okosabbat a fajhygienia szempontjából, mint hogy az egészséges csecsemőt szülei részére kisebb teherré tegyük.

És ezzel rátérünk az eugenikusoknak a szegényvédelmi politika ellen tett harmadik ellenvetésére, arra a nagyon is okos kívánságra, hogy az egész közvélemény, minden erő és eszköz a fajkiválasztásra irányítottassék, nevezetesen, hogy azonnal lépések tétessenek az öröklött gyengeelméjűség szaporodása ellen. Ezzel azonban a szegényvédelem semmit se veszít a jelentőségéből. Éppen mert az állam ezidőszerint nem „menti” a szegénységet, hanem „támogatja”, azért lehetséges az öröklött gyengeelméjűség tovább terjesztése, sőt ezt pénzbeli segélyekkel még bátorítják is. A mai viszonyok között még azt se kísérelheti meg a szegényügyi hatóság, hogy megakassza azoknak a termékenységét, akiknek a szellemi defektusa előtte tudva van, de nincs orvosilag megállapítva.

Az öröklött gyengeelméjűség mai kezelési módjának súlyos elítélésében a Royal Commission on the Care and Control of the Feeble-minded megállapításai szerint a legkülönbözőbb irányokat szolgáló személyiségek találkoznak. Akár a kereszténység szellemében az öntudatlan prostitúció és bűnözés ellen küzdünk, akár az eugenika szellemében fajveszedelmeket akarunk elhárítani, akár a szegénységnek ezen és más megnyilvánulásai ellen járunk el a szegény véd elem (és nem szegénytámogatás) szellemében: valamennyien találkozunk a reformnak egy közös vonalán. Feladatunk: felkutatni minden született gyengeelméjűt és állandó tartózkodásra internálni alkalmas viszonyok közé és szigorú, jóságos vezetés alá. Egybehangzó felfogás szerint ez teszi lehetővé ezeknek a szerencsétleneknek megszabadítását úgy a szegényügyi és büntetőhatóságoktól, mint elkülönítésüket az általános oktatástól és a normális népességtől. Ez teszi lehetővé, hogy nem mint paupereket és gonosztevőket kezeljék, hanem végképen átutalják őket mint szellemileg alacsonyabbrendűeket egy e célra alkotott külön hatósághoz, amelyhez a többi beszámíthatatlanok ezidőszerint is tartoznak. Száz évvel ezelőtt az örülteket is a szegényházakba internálták. Ma tudjuk, hogy vannak a gyengeelméjűségnek formái, amelyek az átöröklés valószínűsége miatt veszedelmesebbek a társadalomra, mint az akut örület. Ebből ered az a javaslat, hogy minden szellemileg fejletlen egyént a hatóság alá helyezzenek, amelynek joga van őket gyógyítás vagy őrizet céljából megvizsgálni és internálni akkor is, ha vagyonosak.

Ez az egyhangúlag elfogadott határozat nemcsak hogy ellentétben nincs a szegényvédelem egyéb javaslataival, hanem ugyanazon pályán is mozog velük. Az öröklött gyengeelméjűség korai kezelésének a lehetősége, még mielőtt káros következmények jelentkeznek – amire az eugenikusok és emberbarátok a legnagyobb súlyt helyezik – attól függ, hogy mennyire találunk megvalósulást a szegényvédelem egyéb javaslatai. Amíg nem lesz felelős helyi hatóság, amely jogosítva legyen minden iskolásgyermeket orvosilag megvizsgálni és felügyelni, addig az örültek őrizetére hivatott hatóság nem sokat fog megkapni a gyengeelméjű

leányok közül, még mielőtt a baj megesett. Amíg nem lesz minden beteg orvosi kezeléséért felelős helyi hatóság és a munkanélküli férfiak és nők viszonyait ismerő munkanélküliségi hatóság, amely a mutatkozó gyengeelméjűség minden esetéről tudósíthat tüzetesebb vizsgálat és internálás céljából: addig a törvénytelen gyermekek gyengeelméjű anyái, a gyengeelméjű csavargók és a városi népkonyhák és menhelyek gyengeelméjű parazitái a nemzet romlására tovább fogják tenyészteni a maguk alacsonyrendűségét.

Az amerikai nagy vagyonok története.

III.

Vanderbilt.

Ezután a Hudson-River vasútra vetette Vanderbilt sóvár tekintetét. A New-York és Harlem-vasút eme konkurrens vonalának kisajátításához V.-nek törvényre volt szüksége. Hogy ily törvényt hozasson, magas összegeket kellett megvesztegetésekre költenie; és New-York állami törvényhozó testületében ekkor ugyanaz a játék pergett le, amely 1863-ban New-York városatyáit fosztotta ki vagyonukból: a képviselő urakat V. alaposan negyírta és jó néhányukat csödbe kergette. A New-York Central vasútnak, a harmadik fővonalnak kisajátításánál végül magának a vasútnak tönkretételével kísérletezett Y. és pedig oly sikeresen, hogy érdemes a dolgot elmondani:

A Central-vasútról a New-Yorkba menő utasoknak és áruknak Albanyban, e vasút déli végpontján, a Vanderbilt Hudson-River vasútjára kellett átszállniok. Az áru- és személyfuvar eme átvételét Vanderbilt egy szép napon minden alkalmazottjának megtiltotta, A Hudson-River vonat ettől fogva a Central-vasút állomásától negyedórányi távolságban, a városon kívül, a Hudson folyó másik oldalán állott meg. Ember és árutömegek rekedtek meg Albanyban, anélkül, hogy a legcsekélyebb kilátásuk lett is volna arra, hogy New-Yorkba, a kikötővárosba jussanak. Az egész népesség élénken felháborodott eme erőszakos cselfogáson és a törvényhozási testülettől szigorú vizsgálatot követelt. A vizsgáló bizottság tagjai természetesen nem tudtak a bajon segíteni, mert hiszen legtöbbjüket Vanderbilt már ismételten megvesztegette.

A Central-vasút részvényesei és utasai hiába káromkodtak és jajgattak, a vasút üzeme megbénult és a részvények árfolyama alászállt. A társaságnak nem volt egyéb tennivalója, mint alávetnie magát azoknak a feltételeknek, a melyeket Vanderbilt diktált, A nagy finánc tekintélyek, mint Astor, Steward és Cunard végre egyszer mesterükre akadtak. 1867 november 12-én átadták Vanderbiltnek a vasút igazgatóságát, hogy végre ennek kipróbált szerencséje az ő hasznukra is legyen.

Már előzőleg megtette Vanderbilt előkészületeit a vasút kiaknázására, Midőn már annyi részvénye volt amennyi az igazgatásban való diktatúrához szükségeltett, a cselekvéshez fogott. Az első adott alkalommal az öreg Drew nevű spekulánst és igazgatóit rövidesen kidobta, megtett azonban később mégis az öreg Drew színészi könnyeire és könyörgéseire annyit, hogy őt a vasút első igazgatójává nevezte ki; ez a cselekedet a ravasz rókának azonban sok gondjába és milliójába került. A kegyekbe visszafogadott igazgató ugyanis a másik két új igazgatóval Goulddal és Fisk-el szövetekezett, hogy Vanderbiltet a tolvajlás tudományának minden eszközével becsapja. Hogy miként sikerült e nemes triónak a pénzkirályok öreg mesterét 50

millió erejéig megsarcolni, azt helyénvalóbb lesz a hármak legravaszabbjának, Jay Gouldnak egyéb hősi cselekedeteivel összefüggésbe elbeszélni.

Amit V. ezúttal veszített, más területeken igyekezett ismét buzgón pótolni. A törvényeket, melyeket érdekei megköveteltek ügynökei révén a törvényhozó testületnél mind kieszközölte. 1869 május 20-án törvényileg megszerezte a vasutak egyesítésének jogát és a vámmentes vasutengedélyt, továbbá százával eszközözt ki milliókat érő privilégiumokat. Ezen az alapon kezdte meg a New-York Central és Hudson River vasutak egyesítését. Ez az üzlet a részvénytőke megkötésével eredményezte. A haszon legnagyobb része természetesen V.-é volt.

A nyomdafesték még nem száradt meg ezeken a részvényeken, amidőn V. már mesterkedett, hogy hasonló módon és eszközökkel a Chicago és New-York közt közlekedő vasutakat egységes hálózatba összpontosítsa.

Abban az időben, és abban az országban, a melyben a szabadversenyt tekintették az állam jólétének előmozdítását szolgáló „egyetlen erkölcsös és helyes rendszernek”, a vasúti vonal egyesítésének eszméje természetesen izgalomba hozta az országot. Elsősorban iparosok, kereskedők és kiskereskedők, tehát a középosztályhoz tartozók voltak azok, a kik minden hangnemben V. ellen fordultak. Banditának kiáltották ki, a kinek üzleti fogásai a közre a legveszélyesebbek. A mily igaz is volt ez a megállapítás, ennek az osztálynak volt legkevesebb joga V. ténykedése felett felháborodni. Mert amit a szabadsákmányolás nagymestere nagyban vitt véghez, azt ők jobb alkalom híján kicsibe üzték. Ők mindnyájan a munkásosztály kizsákmánylásából és a fogyasztók becsapásából éltek. Az egész középosztály hamis bemondások és a vámköteles áruknak hamis mérlegelése útján megcsalta az államot, minden kereskedő megmérgezte és megcsalta a közönséget rossz minőségű vagy meghamisított árukkal. Sőt maguk a kiskereskedők is, a kik nem messze hallathatták hangjukat, a csalásnak legdurvább módjaival, u. m. romlott tej tartásával, hamisított élelmiszerek árusításával vagy az áruk helytelen lemérésével üzték üzleteiket. Ha a rendőrség e visszaélések megszüntetését megkísérelte volna, az egész középosztály a választási urnánál állt volna boszút. V. csak nagyban folytatta azt, amit a középosztály minden tagja kicsiben üzött, és egyben ragyogó tanúságot szolgáltatott annak a régi igazságnak, hogy valamely tolvajlás annál veszélyesebb, mennél nagyobb szabásban viszik véghez.

V. 1877-ben halt meg, mint jámbor és istenfélő férfiú, az egyház segédlete mellett. Újságok és papok dicshimnuszokban hirdették, hogy Amerika legnagyobb kapitalistáját vesztítette el. 105 millióra rugó vagyonát fia Vilmos örökölte.

Több mint harminc évre volt az öreg V.-nek szüksége, hogy 105 milliót összeraboljon. Fia hét év alatt már 100 milliót tudott összeszedni. Midőn meghalt 200 milliónál többet hagyott hátra. A fiuk az üzletet a magas elődhöz méltó szellemben folytatták.

Amit az öregek talán csak álmodtak, de meg nem valósíthattak, azt a fiatalok vitték ki; t. i. az ország földje kincseinek megszerzését. Erre annak volt a legtöbb kilátása, aki a közlekedési vonalaknak birtokosa volt. Eleinte a szén- és érterületek gyakran kisbirtokosok kezében voltak. Ezek azonban a vasutak kényekedvének voltak kiszolgáltatva, amennyiben azok elviselhetetlen tarifákat szabtak ki rájuk, sőt kocsihány címen a szállítást teljesen megtagadták. Ilyen módon a

vasúti királyok a bányák birtokosainak helyzetét lehetetlenné tették és birtokaikat potom áron csikarták ki tőlük, noha már az 1873. évi pennsylvániai törvény megtiltotta, hogy vasutak szánbányák birtokosai vagy üzemből tartói lehessenek. Ezt az akadályt leányintézetek alapításával hártották el, a melyek részvényei a vasutak birtokában voltak.

A bányák megszerzésében a Philadelphia és Reading vasutaknak volt különös szerencsájuk. Ez a vasút egy philadelphiai pénzcsoporté volt, melynek erélyes és zsugori igazgatója Mac Leód volt. Az ő terve az volt, hogy Pennsylvania egész szénkincsét megszerze, és így Morgan és Vanderbilt-ekkel, kik a vasúthálózat többi részét bírták, csakhamar ellentétbe került. Ezek nem haboztak, hogy versenytársuk ellen alapos hajszát indítsanak, a melynek vége a philadelphiai pénzcsoport bukása volt. Eleinte rettenetes sötét hírlapi tudósítások közöltek a széntermelést súlyosan sújtó bekövetkezendő törvényhozási intézkedésekről. A vasat a részvényeinek árfolyama csökkent. Erre a vasút rossz üzletmenetéről és hitelképtelenségéről kezdtek a lapok beszélni és amint a bankcsoport pénz után nézett, természetesen sehely sem lelt ily körülmények között hitelre. Hogy nagyszabású befektetéseit eszközölhesse részvényeinek nagy részét el kellett a pénzcsoportnak Philadelphianál zálogosítani. Az árfolyamok csökkentével a papirokat be kellett volna váltani, minthogy azonban a bankcsoport erre képtelen volt, 50 ezer részvény elárverezésére került a sor. Így aztán a részvények teljesen elvesztvén értéküket, V. és Morgan a vasutat és szénkincseit olcsó pénzen vehették meg.

Amint ez az üzlet sikerült ugyanily elszántsággal és lelkiismeretlenséggel vetették magukat a puhaszénterületek kizsákmányolására. A szénárak meghatározásának hatalma óriási kőszénterületek kizárólagos birtokát jelentette, a mely területek államokra terjedtek ki. Hogy ezt a hatalmat, mily lelkiismeretlen módon gyakorolták és gyakorolják, azt az amerikai népnek rövidesen meg kellett látnia.

A nagy alkalmak mellett azonban a kisebbeket sem hanyagolták el. 1887-ben pld. a Hudson River vasútnak (Vanderbilt) kedve kerekedett egy állomásra New-York város kellős közepén, a legsűrűbben lakott negyedben. A Vanderbilt-féle pénzek révén könnyen megközelíthető New-York állami törvényhozó testület kényszerítette a városi hatóságot, hogy a szükséges területet a kívánt célnak megfelelően készítse elő. Ezért a 17¼ acre kiterjedésű területért – mintegy 350 ház-hely, – melynek értéke 8 millió dollár a vasút a mai napig sem fizetett adó vagy bér fejében egy centet sem. – Más példa: A hadügyminisztérium honvédelmi érdekből elrendelte, hogy a Central-vasút egy hidat építsen bizonyos vonalon. Megfelelő pénzek árán a törvényhozók az építési költségek oroszlánrészét a város nyakába, sózták. – Ismét más példa: New-York törvényhozó testülete törvényeket hozott, melyek elrendelték az Erié-csatorna szétrombolását ez a vonal volt ugyanis a Vanderbilt-féle Central-vasút egyetlen versenytársa. Ez a csatorna pedig az államnak annak idején nem kevesebb, mint 100 millió dollárjába került.

A Vanderbiltek jelenlegi vagyonának nagyságát csak sejteni lehet. Csak a család tagjai tudnak határozott adatokat. Vasutakban, városi vasutakban, gyárakban, szállítási vállalatokban és állami s városi kölcsönökben van e vagyon elhelyezve. Még a Philippi szigeten is részesek Vanderbiltek a kormány és a bennszülöttek kizsákmányolásában.

A vasutakból és más vállalatokból összeharcsolt

hasznok elég nagyok voltak ahhoz, hogy V. egyik leánya egy Marlborough herceget tudjon magának szerezni.

(Folytatjuk.)

A balesetelhárítás és iparegészségügy nemzetközi technikai kongresszusa.

A nagyipari üzem kezdetén az volt szinte az általános nézet, hogy a balesetek a gépüzemnek kikerülhetetlen velejárói, ami ellen tenni nem lehet, vagy legalább is nem lehet az üzem vagy gyár termelőképességének kockáztatása nélkül. Lassanként azonban, mindinkább utat tört az a nézet, hogy ez az álláspont nagyon is kényelmes és hogyha a baleseteket mind elhárítani talán nem is lehet, de lehet csökkenteni számukat egy kis minimumra és a megtörtént balesetért kárpótlással tartozik a gyár vagy az állam. Sok-sok leleményes készülék szerkesztődött már, amióta ez a szociális felfogás tört utat magának és nem eredménytelenül, mert a súlyos balesetek száma tekintélyesen megcsappant. Egy baj azonban még mindig volt. Az egyik állam területén forgalomba hozott eszközöket, óvkészülékeket és szabályokat a többi államok nem ismerték, vagy csak lassan cserélték ki idevágó ismereteiket egymással.

Mindenképpen helyeselni lehet tehát a francia, a belga és az olasz balesetelhárítási pénztárak azon tervét, hogy balesetelhárítási nemzetközi kongresszust kell rendezni, egy nemzetközi szociális technikai kongresszust, mely a szakembereknek alkalmat adna idevágó ismereteik kicserélésére.

Az eszme testet öltött és a hó elején nyílt meg mintegy 600 kiküldött jelenlétében Milanóban, az impozáns Sforza-vár termeiben a kongresszus, melyről már egy rövid tudósítást mi is közöltünk. A legtöbb európai állam hivatalosan volt képviselve, sőt az amerikai Egyesült Államok és Japán is küldöttek megbízottakat.

A kongresszust Luzzatti volt miniszterelnök nyitotta meg hatalmas beszéd kíséretében. Magyarország részéről Mentsik Ferenc. az állami munkásbiztosító hivatni európai látóköri elnöke, Hlavács K. min. titkár, Rónai iparfelügyelő, Gállal Marcell, orsz. pénztári titkár. Kiss Adolf és mások jelentek meg.

Az első tárgy volt: *A gépeken levő szíjak alkalmazása és kezelése*, melynek előadói: T. Caen és Carlo Torlarini voltak.

A fém- és hengerművel védőkészülékeiről szólott Vittorio Cocco olasz mérnök és felhívta a hallgatóság figyelmét egy olasz kollegája által feltalált védőkészülékre. Ugyanennél a kérdésnél a belga Henrotte a papír, kaucsuk stb. hengerművek védőkészülékeiről adott elő.

A szellőztetés, poreltávolítás a gyapotiparban cím alatt egy osztrák szakíró, Steiner Viktor előadása keltett nagy érdeklődést. Ennek a kérdésnek a kapcsán egy német mérnök egy egészen újfajta portalanítási eljárást ismertetett.

A vízgőzök- és a por eltávolításáról a festőiparban és a kalapiparban volt a következő előadás. Ötletes készülékek kerültek a hallgatóság elé bemutatásra.

Utolsó téma volt: Óvintézkedések az életveszélyes elektromos feszültségek ellen, melyek kis feszültségű áramokkal dolgozó üzemekben fejlődnek. Dr. Seidel Károly német főmérnök kimerítően ismertette, az elektrotechnika mai állása mellett tehető intézkedéseket.

SZEMLE.

Szociálpolitikai törvényhozás az 1911. évben.

1. *Munkaszerződés*: *Spanyolországban* az 1911. évi július 17-iki törvény a tanoncszerződésből folyó jogokat és kötelezettségeket szabályozta. *Svájcban* az 1911. évi március 30-iki szövetségi törvény a polgári törvénykönyv megfelelő intézkedéseit a munkaszerződésre, különösen pedig a tarifaszerződésre vonatkozó rendelkezésekkel egészítette ki. Az 1911 december 27-iki *német* birodalmi törvény a munkakönyvek, továbbképző iskolák, munkaidő, bérfizetés és a munkás és munkaadó közötti viszonyra vonatkozó intézkedésekkel egészíti ki és módosítja az ipartörvényt; egy másik, december 20-iki *német* törvény az otthoni munka viszonyait szabályozza. Egy 1911 májusban hozott *finn* törvény az ingyenes munkaközvetítést honosítja meg. 2. *Munkaszabályozás*: A *holland* 1911 október 7. törvény a nők és gyermekek munkájáról szóló 1889-iki törvényt módosítja a következőkben: 13 éven aluli vagy még iskolaköteles gyermek ipari munkában nem foglalkoztatható. Nők és felnőttek munkaideje gyárakban és műhelyekben napi 10 és heti 58 órát meg nem haladhat és lehetőleg reggeli 6 és esti 7 óra között kell lefolytania. A *berni* egyezményvel egyöntetűleg szabályozza a nők éjjeli munkáját. Ugyancsak ez egyezmény értelmében tiltják a nők éjjeli munkáját a *spanyol* 1910 december 1-i, az *osztrák* 1911. február 21-iki, a *magyar* július 21-iki és a *portugál* június 24-iki törvények. Ugyancsak egy *portugál* törvény (március 8.) hozza be a kereskedelmi és ipari alkalmazottak vasárnapi munkaszünetjét. *Nagybritannia* 1911 december 16-iki törvénye a boltokban alkalmazottak munkaidejét heti maximum 60 órában állapítja meg. A bányamunkások munkáját illetőleg a) az *osztrák* 1911 december 26-iki törvény kiegészíti az 1884-es törvényt a nők és gyermekek munkájára vonatkozó rendelkezésekkel, b) a *belga* június 5-iki törvény (az 1910. és 1837-iki törvényeket módosítva) a concessionáriusoknak a munkásokkal szemben fennálló kötelezéseit szabályozza, c) a *spanyol* 1910 december 27-iki törvény a föld alatti munka idejének maximumát és bizonyos különleges munkanemek feltételeit szabja meg; d) a *brit* 1911 december 16-iki törvény bizonyos tekintetben módosítja és kiegészíti a bányatörvényhozást. A vasutasok helyzetét javítja az *olasz* 1911 április 13-iki törvény. Higiénikus rendelkezéseket tartalmaznak egy 1911. évi *görög*, egy *angol* (a vatta-hulladékok felhasználásának módozatairól), egy *holland* (a kövágás szabályozásáról) és egy 1911 január 16-iki *magyar* törvény (a fehér foszforral való gyufagyártás tilalmáról). – 3. Egyesülési jog: A *portugál* 1910 december 6-iki törvény megadja a munkásoknak épp úgy, mint a munkaadóknak a szervezkedés jogát; megtiltja azonban a szervezkedést a nyilvános közüzemeknél alkalmazottaknak. 4. *Munkásbiztosítás*. A nagyszámú 1911. évi törvény elseje az 1911 július 19-iki *német* birodalmi biztosítási törvény. A *brit* 1911 december 16-iki rokkantság, betegség és munkanélküliség elleni biztosítási törvény, mely a rokkantság és betegség elleni biztosítás kötelezettségének minden bérmentes munkást alávet, a munkanélküliség elleni biztosításra azonban csupán bizonyos munkaágak munkásait kötelezi. A *luxemburgi* 1911. május 6-iki törvény behozza a rokkantság és öregség esetére való biztosítást. *Norvégiában* két törvény (június 9. és augusztus 18.) módosítja a munkásokra és halászokra vonatkozó balesetbiztosítási szabályokat; egy harmadik törvény (augusztus 8.) e törvények előnyös rendelkezéseit a tengeri hajósokra is

kiterjesztette; egy negyedik (április 1.) a betegség esetére való biztosítás eddigi szabályait módosítja. *Svájcban* az 1911 június 13-iki szövetségi törvény igen fontos: a) elősegíti a betegség esetére való biztosítást a betegsegélyzőpénztáraknak biztosított segélyekkel; b, kényszerbiztosítást honosít meg a gyári és kézműipari számos ágában és felállítja a szövetségi pénztárt, melynek székhelye Lucernban van és amely jelentős államsegélyben részesül. A törvény egyben a biztosított kártalanítási igényének eseteit és a kártérítési összegek természetét és mérvét is szabályozza. *Oroszországban* az 1911 november 20-iki törvény szabályozza a betegség elleni biztosítást. A *német* 1911 december 27-iki birodalmi törvény minden munkást, ki 16 éves elmúlt és még nem 60 éves, alávet az öregség esetére való biztosítás kötelezettségének. A *brit* 1911 augusztus 18-iki törvény az igényjogosultak jövedelmének nagyságáról és *brit* földön való tartózkodásának idejéről szól. A *francia* március 24-iki rendelet az 1910. évi öregség esetére szóló biztosítást szabályozó törvény végrehajtási szabályait tartalmazza, melyek azonban még mindig nem kielégítőek. 5. Munkásvédelmi: A *német* 1911 december 14-iki törvény hatályon kívül helyezi a segélypénztárakról szóló 1876-os törvényt; e pénztárak ezentúl a biztosítási pénztárakkal egyenlő felügyeleti elbánásban részesülnek. 6. Munkássegélyezés. Olcsó lakások: A gyermekágyas asszonyok védelmét célozzák az *olasz* 1910 július 17-iki törvény (külön pénztárt állít fel Rómában az anyák részére). A *spanyol* június 12-iki törvény és a *brit* december 14-iki törvény olcsó munkáslakások rendszerét kívánják tökéletesíteni és megvalósítani.

Az új angol szénbánya-munkabér törvény (*Minimal Wages Act, 1912.*) nem keltette a munkások között azt a meglepedést, mint aminőt a távoli szemlélő várt volna. Még ama kerületek munkásai is, melyek eleinte a sztrájk ellen voltak, határozatilag mondták ki, hogy a törvényt nem tekintik sikernek és folytatni fogják a sztrájkot, amint anyagi erőik ismét megengedik. Ez állásfoglalásnak oka kettős. Az első és főok az, hogy a kormány és parlament nem volt hajlandó a törvényben magukat a minimális munkabéreket megállapítani, hanem a megállapítást a minimális béreket megállapító hivatalokra bízta, melyeknek fölállítását elrendelte. Tulajdonképp tehát az történt, amit Ausztráliában, de az otthon-munka ágaiban már néhány éve Angliában is megvalósítottak, hogy *minimal wage board*-okat állították fel. Természetesen igen kérdéses, hogy a rendszer beválik-e és a munkaadók befolyása és túlsúlya nem lesz-e e rendszer mellett is érezhető? Ez a félelem a munkások állásfoglalásának főoka. A második ok szindikalisztikus ízü. Azt mondják ugyanis azok a szakszervezetek, amelyekben az „action directe” tanai otthonosak, hogy maguk kívánják kivívni és szabályozni a maguk emberségesebb életét és visszautasítják a burzsoa-demokrata állam minden beavatkozását.

A *német evangélikus-szociális kongresszus* ez évben a „nagyipar forró talaján” Essenben tartotta összejövetelét. Eddigi elnöke *Harnack* lemondván tisztéről, az új elnök *Baumgarten* nagyszabású programmbeszéddel foglalta el székét. A kísértések szociális forrásait felismerni és eltönni – monda – ez az első parancs, amelyet a kongresszus az evangéliumból merít. Nem adni át magát olcsó és meddő megbotránkozásoknak és gáncsoskodásoknak, hanem megkeresni, hogy a szociális bajoknak és nép elkeserítésében mennyi része van az embernek önmagának, az egész nemzetnek, a vezető és uralkodó köröknek: ez a második pa-

rancs. A harmadik a szeretet keresztényi útjára utasítja a kongresszust. A kongresszus tárgyalásainak érdemi része majdnem teljesen kimerült egy az állam szocializmus és individualizmus témája körül folyó magas nivójú vitában. A tárgy előadói dr. Wiese-Düsseldorf és dr. Rade-Marburg bizonyos mérséklés álláspontját képviselték az állam szocializmust illetően. „A merész kezdeményezés megcsökken – fejtegette Wiese tanár – ha a szociálpolitikai kritika kíméletlenül gyakoroltatik és az államszocializmus törekvéseit oly kritikátlan előszeretettel köszöntik, mint ahogyan az ma történik, különösen a német parlamentben. A szociálpolitikai önszegély szervezésével, a szakszervezetekkel csak eltolódnak a szabadságnélküliség mértékei. Minden szakszervezetből, minden érdekegyesülsből előbb-utóbb afféle céh lesz ... az ilyen egyesületben csakhamar mindenki láncokkal érzi magát osztályához kötözve” Kifejti azután, hogy a sok szociális törvény a hivatalnokok számát végtelenségig szaporítja és az emberek folyton jobban belebonyolódnak a paragrafusok tömkelegébe, ami egyre papirosszerűbbé és sivárabbá teszi az életet, úgy hogy ahol szabadságot kellett volna szülnie a vajúdo hegynek, végre kicsinyes zaklatás lesz a vajúdas eredménye. „Amíg odaadtuk magunkat a szociálpolitikai törvényhozás munkájának, megfedekezünk róla, hogy semmi haladást nem teszünk az egyén megbecsülésében, hanem a szociális akarnokoskodás, klikkszellem és kasztrendszer meredekén egyre lejjebb csúszunk.” Ugyancsak az államszocializmus hátrányainak a kidomborítására fektette a nagyobb súlyt dr. Rade tanár is. „Igazán tragikus – mondta többek között – hogy az állam, amidőn a szociális gondoskodás feladatait teljesíti, ezzel az individualizmust veszélyezteti, mikor pl. a betegségyelzéssel az egészség akarását csökkenti. Nagy kár, ha a parasztfiú, ahelyett, hogy maga is paraszt lenne és a birtokot a maga rizikójára átvénné, levélhordóvá lesz, mert a nyugdíj kecséget. Az ethikai individualizmus abszolút szükséges feltétele egy jó államrendszernek, mert máskülönbent mindent magával ragad a hivatalnokgazdálkodás és a sablon”. Ezekkel a „szociális fáradság”-ra valló kifakadásokkal szemben az államszocializmusnak egy régi bajnoka, prof. *Adolf Wagner* vette védelembe a fejlődés mai irányzatát. „Mindkét szónok megfedekezett – úgymond – az új technikának és a nagyüzemnek óriási befolyásáról. Technikai és ökonómiai alapja van mindannak, amit az újabb fejlődés magával hozott. Mi annak idejében felismertük, hogy a munkaszerződés kötésének állítólagos szabadsága nem igazi szabadság. Mi katedraszociálisták, ellentétben a szociáldemokrata szociálistákkal, sohasem állítottunk fel olyan követeléseket, amelyek teljesíthetetlenek és sohasem becsültük le a nagyvállalkozó tevékenységének a jelentőségét. Másrészt azt vitattuk, hogy a modern technika alapján a derék és lelkiismeretes vállalkozónak se adható meg az a hatalmi pozíció, amely által a szerződési szabadság formái között valójában maga diktálja a munkaszerződés tárgyi feltételeit. E megállapítások folytán oda konkludáltunk mi, teoretikusok, hogy nem alapíthatunk mindent erre a formális szabadságra. Munkásvédelmet kellett létesítenünk, mert a munkás többé nem alakíthatta úgy a munkafeltételeit, ahogyan teljes joggal igényelhetette. A munkás nem is vehetett kellő mértékben részt a gazdasági és ezzel együtt a kulturális élet haladásában. Ezért követeltük az állam beavatkozását ezekben a dolgokban. Ez pedig kétféleképpen történhetett. Először adva volt a szociáldemokrácia útja: félre a vállalkozó magántevékenységgel, félre a magánföldtulajdonjoggal, félre a magántörvényekkel! Erre az útra mi nem léptünk, hanem követeltük a vállalkozó

tevékenységnek a magánvállalkozó funkciójának a korlátozását. Ebben van a katedraszociálistizmus és szociáldemokrácia közötti különbség. Az alsóbb néprétegek tömege nem képes állami segítség nélkül megfelelni azoknak a feladatoknak, amelyeket tőle várunk: innen az állami segítség . . . Nem a szociális politika beszüntetését követeljük tehát, hanem megfontolt, mértékletes haladást a közélet egész területén. Távol tartjuk magunkat a szociáldemokrácia szélső osztályönzésétől, a mely úgy tesz, mintha csak a munkások jöhetnének számba. De azt se akarjuk, hogy a vállalkozók, habár rengeteg tetterejük és kedvezményező szellemük van is, a gazdasági élet egyeduralgódói legyenek. Erezzék magukat az összesség szolgáló tagjainak. Mi mértéket tartunk a szélső individualizmus és a szélső szocializmus között, habár meg vagyunk győződve, hogy nagy általánosságban a szocializmus fogja a fejlődés irányát meghatározni”. A kongresszus óriási tetszésnyilvánítással kísérte ezeket a szavakat. További anyaga a tanácskozásoknak „A kereszténység és a művelődés” és a „Lakáskérdés” témája volt.

A törvényes munkásvédelem nemzetközi egyesületének VII. küldöttközgyűlése szeptember 10-12. napjain fog ülésezni Zürichben. A tanácskozás érdemi része a következő munkaprogramot öleli fel: A munkahivatal és feladatai. Új csoportok elismerése. Nemzetközi munkásvédelmi szerződések. A munkásjog nemzetközi leírása. A nemzetközi egyesület programja. Az ipari mérgek listájának kiegészítése. Ólomkérdés és egyéb mérgek megtárgyalása. A kikötőmunkások maximális megterhelése. Búvárok és kaissonmunkások. A munkások morbiditásának és mortalitásának nemzetközi statisztikája. Otthonmunka. Maximális munkanap a szakadatlan üzemekben. A hygienikus munkanap. Vasúti munkásvédelem. Ünnepest' munkaidőrovidítés. Munkaszabadság. Munkásbiztosítás idegen országban. Gyermekmunka. A munkásvédelmi törvények végrehajtása.

Fjedelmi alkotások a népjólét terén. A német császár saját költségén egy üdülőtelepet létesít a Keleti tenger mellett Kolbergben, ahol 150 nagyvárosi szegény rounkásgyermek fog elhelyezést találni. – Belgiumban Albert király egyelőre 30.000 koronát adott egy bizottság céljaira, amely abból áll, hogy a jövő évben megnyílandó kempenlandi szénbányák munkásait megőrizze mindazoktól a bajoktól, amelyek másutt a bányászok elzúllását okozták, így a lakásmizériáktól, alkoholtól, művelődéshiánytól stb.

„Krankheit und Sociale Lage” címen egy gyűjteményes munka jelent meg J. F. Lehmann kiadásában Münchenben. A mű tartalma a következő: I. kötet. 1. Bevezetés. 2. A betegség és halálokok statisztikájának alapvonásai. 3. A lakás befolyása a betegségre és halálózásra. 4. A táplálkozás befolyása a betegségre és halálózásra. 5. A munka és foglalkozás befolyása a betegségre és halálózásra. II. kötet (sajtó alatt). 6. és 7. Asszonyok és gyermekek és ezek betegsége és halálózása. 8. Szociális helyzet és iskolaképesség. 9. Szociális helyzet és katonaképesség. 10. Szociális helyzet és idegzet, elmebaj, öngyilkosság és bűnözés. 11. Szociális helyzet és alkoholizmus. 12. Nemi betegségek. 13. Fertőző betegségek. 14. Tuberkulózis. 15. Rák. 16. Fogbetegségek. III. kötet. 17. A szociális betegségek okozó tényezők állami leküzdése. 18. Községi és magántevékenység. 19. A szociális törvényhozás befolyása a védelemre, a betegségek felismerésére és lefolyására. 20. Szociális rendszabályok a fajkiválasztás javítására.

Az „azonban.” A német Hansabund ezidei közgyűlésén az egyik előadó, aki az iparosság álláspontjának hivatalos előadója volt, a többek között a következő bennünket is érdeklő kijelentéseket tette: „Kívánatos volna, ha nemzetközi szerződésekkel lehetne kötelezni a külföldet, hogy a szociálpolitikában némiképpen lépést tartson velünk. Mi ezután is elől akarunk marsirozni a szociálpolitikában, „azonban” elég, ha egy orr-boszszal vagyunk előre, nem kell annak éppen egy ló-hossznak lennie. A munkások egyesülési szabadságát nem akarjuk megnyirbálni, éljenek csak vele, „azonban” a magunk részére teljes iparszabadságot és működési szabadságot igényelünk. Aki a munkások közül amunkahelyre akar menni, annak legyen is meg hozzá a lehetősége. A sztrájk törő fogalma egészen el van csavarva a köztudat előtt. Hiszen sztrájk törő csak az lehet, aki kezdettől fogva kötelezte magát az együttstrájkolásra és azután megszegte a megállapodást, nem pedig az, aki mindjárt az elején kijelentette, hogy ő nem akar részt venni a sztrájkban”. Az előadás igen nagy tetszést váltott ki a közgyűlés tagjaiból. Csak kár, hogy a tudósításokból nem derül ki, vajjon mi tetszett olyan nagyon, a sok szép elv-e, vagy pedig az „azonban”.

A tanítók és a szociálpolitika. A német „tanítóegyesület ötvenedik közgyűlését a napokban tartotta Berlinben. A közgyűlésen 4000 kiküldött vett részt. A közgyűlés tárgyai a következők voltak: 1. A munka iskolája. 2. A tanító jogi helyzete a községben és az államban. 3. A néptanítók gazdasági helyzete.

Legnagyobb érdeklődést az első tárgy keltett, amelynek előadója Dr. Weber (München) volt. A vita a körül forgott, vajjon a kézi munkákban való kiképzése a tanulónak milyen irányban történjék. Az-e a cél, hogy a tanuló már az iskolában megtanuljon bizonyos mesterséget, elsajátítson valamilyen kézi ügyességet, vagy pedig csak a szellemi kiképzés segédeszköze a kézi munkára való oktatás. Előadó utóbbi álláspont mellé sorakozott. Szerinte a „munka iskolája” nem azonos a kézi ügyességben való kiképzéssel. Célja kettős: az előadást plasztikussá lenni, a gyermek szellemi kiképzését előmozdítani. Másrészt az emberi szervek fejlődését fokozni.

A közgyűlés kimondotta, hogy a kézi ügyességben való kiképzés csak eszköznek tekintendő a szellemi kiképzés érdekében és nem öncél.

A német birodalmi gyűlés legközelebbi szociálpolitikai programja a következő: 1. A vasárnapi munkaszünet szabályozása a kereskedelemben. 2. A versenytialom szabályozása a kereskedelemben. Eddig derűre-borúra kikötötte magának a kereskedő az alkalmazottal szemben, hogy ez az üzletből való kilépés után bizonyos ideig más hasonló vállalatnál alkalmazást el nem fogadhat. Ez által a főnök majdnem az alkalmazottja megélhetését tette lehetetlenné. A kereskedelmi törvénynek ide vágó novellája ki fogja mondani, hogy ilyen kikötések érvényesek ugyan, de a kikötött időre a főnök az alkalmazottnak kárpótlással tartozik. 3. Egyik további tárgya lesz az új ülészaknak a munkásbiztosítás olyan irányú módosítása, mely az agkori biztosítás határát 70 évről 65 évre szállítja le. 4. Egy birodalmi színházi törvénnyel is foglalkozna az új ülészak.

A Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége állást foglalt az osztrák Arbeitsbeirath azon javaslatával szemben, mely szerint a közös hadsereg szállításaiból kizárandók azok a vállalatok, akiknek üzemében a munkások testi épességére, egészségére vonatkozó rendelkezéseket megsértették, akik a munkásokkal kötött tarifaszerveződéseiket meg-

szegették, viszont előnyben részesítendőek a hadseregszállítókknál azok a vállalkozók, akik munkásaikat tarifaszerveződésre léptek, illetőleg akiknek munkafeltételei nem kedvezőtlenebbek, mint a vállalat helyén általában érvényben lévő munkabérek. A Szövetség Schwarz Felix igazgató-sági tag felszólalása után azt a határozatot hozta, hogy a hadseregszállítások kérdésének komplikálását a magánjogi természetű munkabérszerződésekkel megengedhetetlennek tartja, az ellen felír a kereskedelmi és a hadügyminiszterekhez. A jogtudományi érvek alapján szerkesztendő felirat elkészítésével dr. Fenyő Miksa titkárt bízták meg.

Az Országos magyar háziipari szövetség igazgató-sági ülést tartott gróf Batthyány Lajosné és Sztéryni József elnöklete alatt. Az igazgatóság tudomásul vette a zárszámadásokat, megállapította a jövő évi költségvetést és elfogadta a közgyűlés elé terjesztendő évi jelentést, valamint alapszabálymódosítást. Az évi jelentésből a szövetség forgalmának nagyarányú fejlődése tűnik ki. Míg ugyanis az előző üzleti évben a szövetség 16 hónap alatt 496,864.45 K forgalmat csinált, addig az 1911. évben 12 hónap alatt a forgalom 500,011.90 K-ra emelkedett.

A londoni osztrák-magyar kamara jelentése. A londoni osztrák-magyar kereskedelmi és iparkamara most tette közzé 1911. évről szóló jelentését, a mely minden tekintetben teljes képet nyújt a kamara működéséről, sőt ezen túlmenőleg Anglia általános gazdasági viszonyairól. A jelentés nem pusztá referátuma a tényleg kifejtett tevékenységnek, hanem általános közgazdasági szempontból is igen érdekes olvasmány, a melyet haszonnal forgathat mindenki, a ki az angol üzleti viszonyok iránt akár elméleti, akár gyakorlati szempontból érdeklődik.

Községi évkönyv. (Kommunales Jahrbuch) Szerkesztik: Dr. H. Lindemann és Dr. A. Südekum. 4. évf. 1911/1912. Ára 16 márka. G. Fischer Jena. Negyedik évfolyam jelenik már a községi politika ezen évkönyvének, évről-évre gondosabb szerkesztésben és bővebb tartalommal. A gyakorlati és községi politikával komolyan foglalkozóknak szinte nélkülözhetetlen segédforrás ez a hatalmas terjedelmű munka. Minden kérdést első rangú szakemberek dolgoztak fel. Íme útmutatóul néhány fejezet címe: Dr. Gastpor: Iskola egészségügy. Dr. Elisabeth Altmann-Gottheing: A nők és a községi igazgatás. Dr. H. Wolff: Munkáspolitikai. Dr. Luppe városi tanácsos: Szegényügy. Dr. Most: Községi pénzügy. Dr. Lindemann: Városi lakásügy. Tanulmányok továbbá a városok élelmezéséről, a városi termelőföldök kihasználásáról város-élelmezési célokra stb. stb.

Kereskedelmi kamarák nemzetközi kongresszusa 1912. szeptember 24-28-án tartatik meg Bosztonban. A programúba a többek között a következő kérdések megvitatása van felvéve: 1. Állandó nemzetközi választott bíróság felállítása. 2. A csekk-jog egységesítése. 3. A nemzetközi posta reformja. 4. Egy nemzetközi kereskedelem-statisztikai iroda felállítása. 5. A nemzetközi hajózási egyesület programjának előkészítése. 6. A kiállítási intézmény nemzetközi szabályozása. 7. Nemzetközi megegyezés a jegy kibocsátási bankok között. 8. Kiküszöbölése azoknak a rendszabályoknak, melyek bizonyos kereskedők részére vallásuk miatt hátrányosak. 9. A mezőgazdasági statisztika egységesítése. 10. Nemzetközi megegyezés arra nézve, vajjon a hajóknak háború esetén a tengeren való lefoglalása fölötti döntés a hajótulajdonos lakóhelyének törvényei szerint, vagy annak az államnak törvényei szerint történjék,

melynek kötelékébe a hajótulajdonos tartozik. 11. Nemzetközi konferencia a megélhetés költségeinek kérdése tárgyában.

A nemzetközi reformeszmék kicserélésére alakult intézet (Institut International pour la diffusion des expériences sociales) most tette közzé félévi jelentését. Az intézet ez idő alatt mintegy 200 előadást rendezett. Legélénkebb tevékenységet fejtettek ki: a lipcsei csoport, *Prof. W. Ostwald* és *Prof. Lamprecht* vezetésével; *Freiburg* i. B. csoport és a dortmundi csoport *dr. Alfons Fischer*, – a düsseldorfi csoport *dr. Pitsch*, – a kiéi csoport *W. Range* vezetésével. Külföldön: a bécsi csoport fejtett ki élénk működést, mely egymaga 17 előadást rendezett a félév alatt, a legkülönbözőbb tudományos, kulturális és szociálpolitikai kérdésekről. Különösen *Prof. R. Goldscheid*, *dr. R. Scheu*, *dr. Ernst Broda*, *Wilhelm Borner*, *Wutschel*, *dr. J. Ofner*, báró *von Hock* és *Engelbert Fernerstorffer* fejtettek ki élénk működést az intézet érdekében. A magyar csoport is erősen gyarapodik, amelynek érdekében lapunk szerkesztői: *dr. Lánzi Jenő*, *dr. Kadosa Marcel*, *dr. Rácskay Béla*, *dr. Pogány (Győr)*, *dr. Kovács (Debrecen)*, *dr. Hollós (Szeged)*, *dr. Pataj (Zombor)* dolgoztak.

A párisi, a svájci, a finn stb. csoportok is erős gyarapodást mutatnak.

Az intézet legközelebbi vezetőségi ülésének egyik tárgya lesz a helyi csoportok autonómiájának fejlesztése.

A fehér foszforos gyufa gyártását – mely Európában tiltva van, – végre az északamerikai Egyesült-Államok is betiltották. Ez év április óta tilos ilyen gyufa gyártása, behozatala vagy kivitele.

Munkásvédelem a pékiparban. Az idevágó *osztrák* törvényjavaslat szerint tilos nők és gyermekek éjjeli munkája a péküzemekben és a maximális munkaidő olyan üzemekben, amelyek rendszerint 7-nél kevesebb munkást foglalkoztatnak, 11 óra, – olyan üzemekben, amelyek 7 munkást foglalkoztatnak, 10 óra, és 7-nél több munkást foglalkoztató műhelyekben 8 óra. A javaslatot, melyet már részletesen ismertettünk, – a bizottságok már letárgyalták és jelenleg a birodalmi gyűlés előtt fekszik. |

Dániában is hasonló szellemű javaslat fekszik a képviselőház előtt. A javaslat az eddigi törvénynek a nők és gyermekek védelmére vonatkozó rendelkezéseit megszigorítja és a pékműhelyeket szigorú közegészségügyi ellenőrzés alá veti.

Belgiumban is javaslat fekszik a parlament előtt az éjjeli munka eltiltása tárgyában. A javaslatot a szociáldemokrata-párt terjesztette elő.

Végül *Hollandia* országgyűlése is nemrégiben foglalkozott az éjjeli munka eltiltásával. A javaslat azonban 49 szóval 42 szavazat ellenében e hó 5-én elvetették.

Botrányos állapotok. A szegedi Kenderfonó-gyár r.-t. ellen már több ízben följelentést tettek a hatóságnál, hogy ott teljesen fejletlen gyermekeket foglalkoztatnak és pedig törvényellenes munkaidőn keresztül. Miután e följelentések nem jártak eredménnyel, a szegedi iparfelügyelő vette kezébe az ügyet és a városi tanácshoz terjedelmes beadványt intézett, arra kérve a tanácsot, hogy a törvénynek érvényt szerezzen.

Tekintettel arra, hogy az ügy már az iparhatóságnál is megfordult, a tanács igazolásra hívta föl az iparhatóságot, a mely jelentést tett, hogy az ügyet áttette az arra illetékes kihágási bírósághoz. A kihágási bíróság a följelentések egész sorozatát tárgyalás alá vette és ennek során beigazolást nyert, hogy a gyár egész sereg fejletlen gyer-

mekeket alkalmaz a törvény által meghatározott időn túl is. Ítéletre nem került a sor, mert valamennyi esetben egy ítéletet akar hozni a kihágási bíróság.

Az iparhatóság a maga részéről azt a fölvilágosítást adta a tanácsnak, hogy a törvény ellenére foglalkoztatott gyermekek érdekében megfosztandó a gyár a fiatalok munkások alkalmazásától és a gyár ebben az irányban éberen ellenőrizendő.

Az iparhatóság rendelkezése nem kielégítő. Kíváncsian várjuk, vajjon az igazgatóság ellen megindított kihágási eljárások szabadságbüntetés kiszabásával fognak-e végződni. Ha nem, akkor nem az igazgatóság hanem maga a hatóság a bűnös.

Az oroszországi szakszervezetekről eddig keveset hallottunk. Újabbban azonban a szakszervezeti mozgalom ebben az országban is mind nagyobb hullámokat ver. A szervezetek működése csak 1906. óta szabad. Az 1906. évi március 4-17-iki törvény szerint a szakszervezetek feladata az egyes iparágak munkaviszonyainak tökéletesítése és általában a munkások gazdasági helyzetének javítása; foglalkozhatnak továbbá az ipari békéltetés és bíraskodás ügyével, jogsegély, közös bevásárlás, kölcsönös segélyezés, munkaközvetítés és munkaképzéssel. Minden szakszervezetnek szakosztályai lehetnek, de két szakszervezet egymással nem egyesülhet. A megalakulás előtt két héttel az alapítóknak be kell az alapszabályokat a hatóságnál mutatniok. Az orosz szakszervezeti tanács azonban azt a tanácsot adta az egyes szervezeteknek, hogy e hatósági lajstromozást csak végső kényszer esetén vegyék igénybe. És tényleg, a törvény tilalma ellenére ma már 30 központi szakszervezeti iroda keletkezett Oroszországban, melyek a német „Gewerkschaftskartellek”-hez hasonlóak, ma már azonban részben beszüntették működésüket. 1907. év első negyedében 652 szakszervezet állott fenn összesen 245555 taggal. Legtöbb a szervezett munkás a vas- és gépszakmában, aztán a kereskedelmi- és szállítási szakmákban és a nyomdászok között. Városok szerint elsősorban Moszkva, aztán Szt.-Pétervár vezetnek. Sok a szervezett munkás Lengyelországban és a Kaukázusban (különösen a naphta-területeken) is.

A norvég mezőgazdasági munkások országos szövetsége, mely f. é. febr. 25-én alakult, mind nagyobb mértékben erősödik. Tagjainak száma rohamosan nő és az ország 35.000 mezőgazdasági napszámú munkását is kötelékébe igyekszik vonni. A szövetség mely a mező- és erdőgazdasági munkásokat tömöríti szakszervezeti egyesülésbe, az országos központi szakszervezeti tanács kötelékébe tartozik és célja a mezőgazdasági munkaviszonyoknak az ipari munkások mozgalmához hasonló szakszervezeti szabályozása. Tarifaszereződések kötése, a vasárnapi munkaszünet, munkaidő, többletmunka, munkabérek szervezeti szabályozása a munkaadókkal a szövetségnek egyaránt elsőrendű feladatai.

A müncheni fiatal gyári lányok életmódjáról érdekes könyv jelent meg nemrég a német *Verein für Sozialpolitik* kiadásában, *dr. Rosa Kempf* tollából, aki heteken át, bár a vállalkozó tudomásával, ámde anélkül, hogy a vele dolgozó munkásnők és felügyelő személyzet ismerte volna kilétét, a munkásnőkkel együtt dolgozott, szokásaikat, életmódjukat tanulmányozta és pontos adatokat vett fel róluk. *Dr. Kempf* a következő, részint meglepő eredményekhez jut könyvében. Kereső foglalkozás nélküli lányra a megfigyelt munkáscsaládok között egyre sem akadt. A kereső munka a férjes asszonyok között is nagyon el volt terjedve, különösen, ott, ahol a gyermekek nőni kezdenek: tehát ahol nő a család kiadása. Általában véve nagy szerencsétlenségnek tekintik, ha a férjes asszonynak a gyárba kell jámni:

azt tartják, hogy ez által szenved a háztartás, rosszabban táplálkozik a család. Ezzel szemben dr. Kempf azt tapasztalta, hogy a táplálkozási, tisztasági és a lakásviszonyok ott a legrosszabbak, ahol az anya nem keres. Azoknál a családoknál, ahol az anya a gyárba jár, 2.3 személy jut egy lakalkalmatosságra, ahol az anya mellékfoglalkozásban üz kereső munkát 2.7 személy; viszont ott, ahol az anya csak háztartással foglalkozik 3.2 személy. A teljesen elhanyagolt lakások száma volt: azoknál a családoknál, ahol az anya a háztartásban volt lekötve 23.7 százalék, azoknál a családoknál, ahol a feleség mellékfoglalkozást üzött 19.4 százalék, viszont ott, ahol az anya a gyárba járt, csupán 14.3 százalék. Ezt a meglepő jelenséget dr. Kempf azzal magyarázza, hogy a jobban kereső családok nagyobb és kényelmesebb lakásokat tartanak fenn és ezeket könnyebb rendben tartani, másrészt azonban, ahol a tisztogatás gondja nem hárul egyetlen családtagra, ott mindenki iparkodik rendet tartani és ez aztán meg is látszik a lakáson. Dr. Kempf adatai nagy föltűnést keltenek Németországban és nagyban: hozzájárulnak a központi háztartás eszméjének a terjesztéséhez. Theresie Schlesinger, az ismert szocialista író nő ezekből kiindulva azt ajánlja a *Neue Zeit*-ban, hogy a központi háztartás ügyét a *szakszervezetek* vegyék a kezükbe. Már eddig is sok nagy problémával tudtak megbirkózni, remélhetőleg ezt is sikeresen meg fogják oldani.

A katolikus munkásszervezetek Itáliában erősen fejlődnek. 1894-ben létesültek először ilyen szervezetek, amelyeknek taglétszáma 1902-ig fejlődött, azután stagnálás állott be 1906-ig. Ettől az időtől kezdve az emelkedés folytonos: ma már 374 ilyen szervezet működik, 104 ezer taggal, akiknek mintegy harmadrésze a textiliparból toborozódik. A tagok járuléka igen alacsonyak és évi 20 centisimittől 8 líráig változnak. A szervezetek 114 sztrájkot rendeztek és 175 sztrájk nélküli bérmozgalmat intéztek el.

A kinematográf-veszély. Alig lehet tagadni, hogy a mozgósínházak teljes korlátozatlansága bizonyos veszélyeket rejt magában az ifjúságra és a műveletlen tömegekre nézve. E veszélyek nemcsak hogy vannak olyan nagyok, hanem egészen bizonyosan még nagyobbak is, mint azok, amelyeket a ponyvairodalom és szennyirodalom rovására szoktak írni. Míg ellenben a kinematográf hatalmas művelő ereje jelentékenyebb tényezője lehet a nevelésnek és népművelésnek, mint bármi egyéb. Éppen ezért mindenütt fontos problémaként kezelik a kinema-kérdést. Legutóbb Berlinben volt népes tanító-gyűlés, amelyen evvel a kérdéssel foglalkoztak és elhatározták, hogy vagy saját kinematográf-készülékét szereznek az iskolák, illetőleg ilyenek beszerzésére szólítják fel az iskolahatóságot, vagy ha ez kivihetetlen, úgy a tanítók vezetése alatt viszik el az ifjúságot a szerződéses viszonyban levő mozgósínházba, amelynek kötelessége kéthetenként az újonnan megjelent filmeket kiválogatás céljából a tanítósnak bemutatni. Továbbá, hogy időről időre mintabemutatókat eszközölnek Berlin iskolái részére. Az értekezlettel kapcsolatban egész sorozata az oktató képeknek került bemutatásra és megállapították, hogy maga a bemutatás semmiféle oktató hatással nincsen a gyermekekre, akik csak kellő magyarázat által értik meg a kép tanulságát. – Az agilis Volksverein für das katholische Deutschland is kezébe vette a mozgókép ügyet és üzleti vállalatot létesített filmek előállítására és kikölcsönzésére. A vállalat, amelynek címe: Lichtbilderei G. m. b. H., M. Gladbach, minden érdeklődőnek megküldi eddigelő 700 filmből álló készletének jegyzékét.

Hány embert képes a föld eltartani? Erről a kérdéstről egy nagyon érdekes tanulmányt közöl Kari Ballod a Schmöller-féle *Jahrbuch für Gesetzgebung* etc. legutóbbi számában. Ha megakarjuk tudni, hogy hány embert képes a föld eltartani, úgy tisztában kell lennünk azzal, hogy mekkora földterület áll rendelkezésünkre, mily nagy az a terület, mely egy ember eltartására okvetlen szükséges, mekkora egy embernek az igénye, melyet ki kell elégíteni. Egységes számokkal nem operálhatunk, mert úgy a talaj termékenysége, mint az emberek igényei csaknem országonként változnak. Mindenesetre, ez utóbbira vonatkozólag 3 országot kell tekintetbe vennünk: Japánt, az Egyesült-Államokat és Németországot. Pontos számítások szerint Japánban 10.125 hektár föld kell egy ember eltartására, már úgy számítva, mintha a japánok 20 százalékkal nagyobb testsulylyal bírnának, mint ma; Németországban 0.5 hektár, Amerikában 1.2 hektár kell egy ember élelmezésére. A termőföld kitesz a tropikus éghajlat alatt 30.6 millió négyzetkilométert, a mérsékelt éghajlat alatt 25.3 millió négyzetkilométert, ami összesen 5600 millió hektár termőföldnek felel meg. Ennek a fele azonban erdősegre, legelőkre, lakásokra stb. kell. Ha már most az amerikai standardot vesszük alapul, úgy a földön 2333 millió ember lakhatik csak. Ezt a számot egy emberöltő alatt elérheti az emberiség, amennyiben a föld lakóinak száma ma már 1730 millióra rúg. A német standard mellett 5600 millió ember lakhatik a földön, míg a japán standard mellett 22.400 millió. Az igényeket nem lehet mesterségesen megváltoztatni: számolni kell egy átlag standarddal, minthogy pedig ennek legjobban a német felel meg, ennél fogva föl kell tennünk, hogy a föld csupán 5600 millió embert képes eltartani. Tekintetbe kell azonban venni, hogy a standardba nemcsak az emberek, hanem az igavonó barmok életmódja is be van számítva. Már pedig, ha a gépipar fejlődik, úgy ezeknek száma a minimumra fog redukálódni és az emberiség rendelkezésére álló tápszerek egyötöddel emelkedni fognak. Ellenben a termelésnek a, műtrágya használata által való fokozására nem igen lehet gondolni, mert a műtrágyának a főalkatrésze: a foszfor, csak korlátozott mennyiségben bányászható, úgy hogy körülbelül 100 év múlva a foszforbányák kiapadnak. Ugyancsak keveset adhatunk azokra a lehetőségekre is, melyekre némelyek számítanak, hogy t. i. sikerülni fog kémiai utón a levegőből élelmiszereket előállítani. Mi csak arra adhatunk, ami a földön történik, mert eddigelé csakis ebből nyertük tápszereinket, nem pedig a levegőből. Ellen-reálisabb dolog az Oppenheimer-féle teória. Szerinte ha az emberiség a táplálékát nem a szemterményekből, hanem a kerti veteményekből szerezne be, akkor 1 hektár 4000 ember számára tudna elegendő mennyiségű tápszert megteremni, azaz a földön 200–250.000 millió ember számára volna elegendő táplálék. Azonban újabban több kémikus kimutatta, hogy az egyes kerti növények nem tartalmaznak akkora mennyiségű tápanyagot, mint azt Oppenheimer feltételezi, másrészt pedig az sem várható, hogy az emberiség rövidesen más életmódra térjen át, mint amelyet most folytat. Így tehát a fenti számítás mellett kell maradnunk. Már most ha az egyes államok közt megoszló termőföldet tekintjük, azt látjuk, hogy egy négyzetkilométernyi ilyenmő területre jut Oroszországban 380 ember, a Brit Birodalomban 23, Franciaországban 48, az Egyesült-Államokban 23, ellenben Németországban 120 ember. Amint látjuk Németország jóval hátrányban van a többi nagyhatalmak mögött és így fölmerül a kérdés: vajjon a tartós szaporodás mellett nem kényszerítik-e a viszonyok Németországot arra, hogy hódításokra adja magát? Ha erre kerül a sor, úgy Németországnak a lehető leghumánusabb elvből kell kiindul-

nia: nem szabad magát egyszerű terület-hódításokra adnia, hanem csakis *termőföldet* kell szereznie. A kereskedelmi politikájában pedig már most is oda kell hatnia, hogy a földművelés előmozdítására szükséges anyagok kivitelét csupán megfelelő mennyiségű behozatal ellenében engedje meg. így pl. Amerikával és Franciaországgal szemben fel kell állítania azt az elvet: egyetlen métermázsza *kálisó* sem szállítható ki megfelelő mennyiségű *foszfor* behozatala nélkül.

A szociálpolitika az osztrák parlamentben állandó forrása a munkának. Újabban négy szociálpolitikai törvény került az osztrák törvénytárba. 1. A nőknek és gyermekeknek bányauzemekben való alkalmaztatásáról. 2. Az osztrák ipartörvény 74. §-ának kiegészítéséről, amely a maximális munkanap meghatározása mellett főképp a technikai munkásvédelmet a tudomány és a gyakorlat követelményeihez alkalmazza és feljogosítja a kormányt, hogy rendeletileg határozza meg azokat a gépeket, amelyek csak megfelelő védőkészülékkel hozhatók forgalomba. 3. A bányamunkások bérfizetéséről, melynek értelmében a fizetés kéthetenként történik. 4. Az építőiparban való balesetbiztosítás kiterjesztéséről. Ezenkívül a bizottságok előtt is egész sora fekszik a szociálpolitikai javaslatoknak. Ilyenek: a munkás szerződészegésének büntetését rendelő paragrafus eltörléséről, a szociális biztosításról (amely egyelőre holt pontra jutott úgy, hogy valószínűleg újból kell kidolgozni a problémát), a magánalkalmazottak nyugdíjbiztosításáról szóló törvény novellájáról, a munkaidő törvényes megrövidítéséről, a munkakönyvek eltörléséről, a munkásbiztosítás kiterjesztéséről, a munkáslakások jogviszonyainak szabályozásáról, a gyermekmunka szabályozásáról, a pékipari munkások védelméről, az államhivatalnoki pragmatikáról, a lutri eltörléséről stb.

Az V. kerületi Népház első évi működéséről szóló jelentés adatai beigazolják azt a várakozást, a melyet ehhez az intézményhez létesítói fűztek. A Népházban a legintenzívebb szociális munka folyik. Arra a kérdésre, hogy mi van tulajdonképpen a Népházban, a jelentés a következő választ adja: Első sorban nyilvános *étkező* van, ahol bárki olcsó áron reggelizhet, ebédelhet és vacsorázhatik. *A foglalkoztató műhelyben* a munkanélküliek és főleg kiöregedett munkások megfelelő munka ellenében szerény ellátást és hajlékot kapnak. Ha a rendelkezésre álló 150 hálólhelyet a foglalkoztató műhely munkásai mind el nem foglalják, az üres ágyakat bárki egy-egy éjjelre 20-20 fillérért éjjeli szállásként használhatja. A foglalkoztató és éjjeli szálló anyaságvédelmi célokra is szolgál, a mennyiben a szülés előtt és után levő nőknek munkát és hajlékot ad, különösen abban az időben, amikor már senki sem hajlandó őket munkába fogadni, illetőleg teljes munkaerejüket még nem kapták vissza. A népkonyhában munkaképtelen szegények a kerületi előjáróságtól, vagy egyes emberbarátoktól kapott utalványok ellenében ingyen ebédelhetnek. A gyermekotthonban reggel 6 órától esti 7 óráig oly 14 éven alul levő gyermekeket, gondoznak, akiknek szülői napközben munkában vannak és gyermekeikre kellőleg nem ügyelhetnek. A nyilvános társalgót bárki az esti órákban (6 órától 9 óráig) díjtalanul használhatja, ahol hírlapok és különböző játékszerek (mint sakk-, dominó-, malom-, vár-ostromjátékok) állanak a szórakozni vágyók rendelkezésére. A nyilvános könyvtárt és olvasótermet szintén bárki díjtalanul használhatja, sőt a könyvtárból házi olvasásra is kaphat könyvet kölcsön. Ezekon kívül a Népházban bárki ügyes-bajos dolgaiban útbaigazítást is kaphat. A nyilvános

tanácsadó hétköznapiokon este 6 órától kezdve 7 óráig közigazgatási, szegény, vagy egyéb ügyekben díjtalanul osztogat tanácsokat és útbaigazít mindenkit arra nézve, hogy ügyében melyik hatósághoz kell fordulnia. Ugyanitt tart hivatalos órákat a jogvédő egyesület kirendeltsége is. Végül az egyes termek előadási célokra is szolgálnak. A könyvtárt a jelentés szerint körülbelül 20.000 olvasó használta. Az oktató tanfolyamokon számosan (?) vettek részt. A nyilvános tanácsadó 46 egyénnek adott tanácsot. A foglalkoztató műhelyben 135 egyén 206 napon át 2507 munkanap egységgel 2713 korona 4 fillért keresett. Az éjjeli szállót 251 éjjelen át 656 egyén használta. Az étkezőben összesen több mint fél millió adag ételneműt szolgáltatott ki. Egy-egy napra átlag 700 egyénnek. Ebből megfizetett adagokra 45.888 korona 34 fillér esik.

Munkásbiztosítás.

Rovatvezető: **dr. Halász Frigyes,**

az Országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító-pénztár s. titkára.

Visszaélések a gyógyszer szállítás körül.

A közismert vakreceptügyben igen súlyos ítélettel fejezte be a budapesti büntetőtörvényszék az eljárást: a vád alá helyezett gyógyszerészek közül hármat mondott ki bűnösnek s egyet egy évi, a másikat 8 havi, a harmadikat hét havi börtönbüntetésre ítélte. A vád alá helyezett negyedik gyógyszerészt a bíróság felmentette, az ötödik ellen pedig az ügyész elejtette a vádat.

Tévednénk, ha azt hinnők, hogy a vakreceptviszsaélés a gyógyszer szállítás körüli visszaélések egyetlen alakja. A f. év elején egy vidéki törvényszék család vétségének kísérlete címén 100 korona fő- és 50 korona mellékbüntetésre ítelt egy gyógyszerészt s az ítéletet következőleg indokolta:

„Mint hogy a család vétségének ismérvei már vádlott azon ténykedésénél jelentkeznek, mely szerint ő az orvosi rendelvény kiszolgálásakor az *előirt mennyiség-nél kevesebbet szolgáltatott ki s a kiszolgált mennyiség-nél nagyobb mennyiség titán számította fel a gyógyszer árát*, mert az által az illető, kinek részére a gyógyszer rendelve volt, nyilvánvalóan kárt szenvedett, mert az előírtnál kevesebb gyógyszert kapott s azt mindenesetre rövidebb ideig használta, mint ameddig az előirt gyógyszer tartott volna, az által pedig, hogy a tényleg kiszolgált mennyiségű gyógyszer helyett nagyobb mennyiségű gyógyszer árát számította fel, magának akart jogtalan vagyoni hasznot szerezni, amely jogtalan vagyoni haszon szerzése, hogy be nem következett, vádlott akaratán kívül fekvő okon múlt, amennyiben a kérdéses orvosi vevény bűnjelként lefoglaltatván, ennek folytatás esett el attól, hogy annak felszámított értékét felvegye, ennél fogva mivel a vádlott fenyéként reá bizonyított fenti egy cselekménye is megállapítja a család kísérlete vétségének tényálladékát, a kir. törvényszék vádlottat ezen bűncselekményben bűnösnek kimondotta...”

Ha vizsgáljuk a gyógyszerrendelés és kiszolgáltatás természetét s azt összehasonlítjuk a magán- és a közéletben lefolyó hasonló ügyletekkel, úgy tisztán fogjuk látni, hogy miért oly súlyos a gyógyszerkiszolgáltatás terén uralkodó állapot.

A gyógyszereseknek a pénztári tagok részére való kiszolgáltatása egy adásvételi ügylet, amelynél az áru hitelbe adatik, a megrendelést a pénztár egy alkalma-

zottja, az orvos végzi, az átvétel nem a vevő, a pénztár, hanem annak tagjai által történik, *a pénztár maga pedig csakis a hitelbe vett áru kifizetését eszközli*. S míg a hitelre történő adásvételeknél általában az eladó a vevőtől ennek *átvételi elismervénye* alapján követeli az esedékességkor a vételt, addig a gyógyszereszlámák fizetése pusztán *a megrendelő lapok (!)* alapján történik, mert hiszen a vények képezik a fizetés alapját.

Pusztán a *megrendelő lapok alapján való fizetés*, s e mellett magának a *megrendelés szükségességének és valódiságának* továbbá az *átvételnek* ellen nem őrizhető – ez a 3 tény érthetővé teszi előttünk azt, hogy a pénztári gyógyszereszlátás egész örvényét nyitja meg a visszaéléseknek, mely magába sodorja a tagot, a kellő ellenállással nem bíró orvost, gyógyszerészt, s elnyelheti a munkásbiztosító pénztár anyagi eszközeinek jelentékeny részét is.

Tekintettel arra, hogy a pénztár pusztán a megrendelő lap alapján fizet, de az átvétel nem ellenőrzetik, a visszaélések abban állanak, hogy *az áru átadása egyáltalán meg nem történik, vagy abban, hogy nem olyan áru adatik át, a milyen rendeltetett*. Ez a lényege az összes visszaéléseknek, melyek azután a *kivitel módja* tekintetében rendkívül sok változatot mutatnak:

1. a *pénztári orvos* összejátszik a *gyógyszereszlámmal*, kiállítja a vényt, azt közvetlenül neki átadja s a gyógyszerész a nélkül, hogy gyógyszerert kiszolgáltattat volna, a vényt a pénztárnak bemutatja;

2. a *tag* összejátszik a *gyógyszereszlámmal* s az orvos által kiállított vényre a gyógyszerésztől mást szerez be, mint amit az orvos rendelt, – esetleg a vényt a gyógyszerésznek eladja olcsóbb áron, mint amennyit a gyógyszerész a vényért a pénztártól kap; (egy vidéki városban ily módon valóságos recept-börze fejlődött ki a tagok közt, míg a pénztár a visszaélésre rá nem jött.)

3. a gyógyszerész a tagot és a pénztárt rászedve a vényre nem azt szolgáltatja ki a tagnak, amit az orvos előírt, hanem olcsóbb és silányabb szereket, vagy kisebb mennyiséget ad, – esetleg az előírt anyagokat adja s az egész mennyiség megfelel az előírt mennyiségnek, de az értékesebb alkotó elemekből kevesebbet ad az előírtnál s azokat értéktelenebb elemekkel pótolja;

4. a gyógyszerész maga készíti vényeket s az orvos aláírását ráhamisítva, azokat a pénztárnak bemutatja;

5. a pénztári orvos összejátszik a gyógyszereszlámmal s olyan esetekben, midőn arra szükség nincs is, rendel gyógyszerert; rendeli különösen a drágább gyógyszereket, minden módon arra törekszik, hogy a gyógyszereszlámát felhajtsa s azután a gyógyszereszlámmal osztozik a haszonban. Ez a vakrecept-esettől abban különbözik, hogy itten a gyógyszerész *tényleg* kiszolgáltattja az előírt szereket.

A visszaélések egész rendszerét ismerve az országos pénztár is immár a kellő védekezés egész rendszerével kívánja kiküszöbölni azokat a manipulációkat, amelyek a gyógyászati ellátásra fordított évi 4 millió koronának nem jelentéktelen részét a beteg tagoktól elvonják.

Nem kell talán hangsúlyozni, hogy ez a – más alkalommal részletesen ismertető – védekezési, ellenőrzési rendszer nem olyan pontos, ideális rendszer, hogy ezentúl *minden egyes* visszaélésről azonnal tudomást fog szerezni az országos pénztár. De igenis alkalmas lesz arra, hogy lehetetlenné tegye a visszaéléseknek *rendszeres üzését* s annak folytán, hogy a gyógyszereszlámák tudatába be fogja állítani azt a körülményt, hogy egy állandó, rendszeres ellenőrzés figyeli az ő

ténykedésüket, mely a visszaéléseket előbb-utóbb okvetlen felfedi, megfogja erősíteni az ellenőrzetlenség tudatában a bűnnel szemben eddig kellő ellenállást kifejteni nem tudó egyének ellentálló képességét.

Nemzetközi **orvosi balesetkongresszus** lesz Düsseldorfban f. évi augusztus 6-10. napján az ott rendezendő nagy városkiállítással kapcsolatban, melyben egy külön osztálya lesz a szociális orvostudományban. A kiállítás ezen osztálya főleg a következő tárgyakat fogja felölelni: modern gyógyintézeti építkezések, különösen baleseti sérültek kezelésére szolgáló gyógyintézeti osztályok, baleseti sérültek kezelésére szolgáló eszközök, a modern vizsgálati eszközök. A kongresszus a következő tárgyakkal fog foglalkozni: 1. a) A különböző államok baleseti törvényhozásának összehasonlító áttekintése, b) Az ipari megbetegedések esetére való biztosítás. 2. A funkcióképesség helyreállítására irányuló korai kezelés fontossága balesetsérülések esetén. 3. Véredénybetegségek és baleset. 4. Arthritisdeformans és baleset. 5. A balesetek befolyása a daganatok keletkezésére és rosszabbodására. 6. A sérültek megvizsgálásának módszerei különös tekintettel a mérésekre, a kéz és a láb kergességére, a jobb- és balkezességre. – A kongresszusra az országos pénztár *Garbai Sándor* elnököt, *Sarkadi Ignác* igazgatót, dr. *Hahn Dezső* főorvost és dr. *Lévai József* főorvoshelyettesét küldte ki.

A **német rokkantbiztosító intézetek tőkéinek** közcélokra való elhelyezése. A rokkantbiztosításban az intézetek biztosítástechnikai berendezései (tőkefedezeti rendszer) folytán hatalmas tőke halmozódott fel. A német rokkantbiztosítási törvény feljogosítja a biztosító intézeteket, hogy vagyonuk felét oly intézmények szolgálatába állítsák, melyek kizárólag vagy főleg a biztosítási kötelezettség alá eső lakosság javára szolgálnak. Ezen felhatalmazással azelőtt nem igen éltek az intézetek, az utolsó években azonban mindinkább fokozódott ezen meghatalmazás kihasználása. Az intézetek által közérdekű célokra adott kölcsönök összege 1912 január 1-éig 959 millió márkára rúgott. Az itt számbajövő közérdekű intézmények között a *munkáslakás-építés* áll első helyen. Ezen célra 1912 január 1-éig a rokkantbiztosító intézetek 335,895.238 márkát adtak kölcsön, s ezen összeg legnagyobb része, 315,945.000 márka munkás-családi házakra fordított. Legényotthonok építésére 19,949.970 márka használtatott fel. A kamatláb igen különböző; 2-4½% között mozog. Leggyakoribb a 3-3½%-os kamatláb. A munkáslakásépítésen kívül 105.6 milliót adtak kölcsön az intézetek gyógyintézetek, népszanatóriumok, rokkantotthonok céljára; 165 millió márkát egyéb közegészségügyi célokra (népfürdők, csatornázás, vágóhidak); 81.5 milliót a néptanítás emelésére, 130.4 milliót egyéb intézményekre (gáz- és villamossági művek építése, közúti vasutak, híd- és gátépítés) és 114.2 milliót a mezőgazdasági hitelszükséglet kielégítésére.

Az **idei tél kedvező tagforgalmi és betegforgalmi** eredményekkel járt. Ezt következtethetjük legalább a február havi adatokból, holott éppen február havában volt idén a legnagyobb hideg s a megbetegedési arányszám is e hónapban érte el kulminációját. A betegség esetére biztosított tagok átlagos létszáma februárban 1.060,134 volt, az 1911. évi februári 973.452-vel szemben ez 8.9% emelkedés. A keresetképtelen betegek átlagos napi létszáma februárban 23.311 volt; az 1911. évben februárban 24.262 volt az átlagos beteglétszám. Az előző év megfelelő hónapjának adataival szemben tehát 3.9% csökkenés tapasztalható. *8.9%-os taglétszám emelkedés mellett 3.9%-os beteglétszám-csökkenés biztató auspicium* az 1912. évre.

Az állam és az országos pénztár igazgatási költségei. Ismeretes, hogy az állam eddig a legnagyobb fokú szűkkeblőséget tanúsította az országos pénztár igazgatási költségeinek viselése körül s noha a T. 115. §-a szerint az állam által fedezendő igazgatási költségek immár 1.400.000 koronára rúgnak, az állam ebből mindössze 600.000 koronát vállalt, a többi részt pedig az autonómia viseli. Az államkincstár és az országos pénztár között fenforgó vitás anyagi kérdések rendezésére irányuló tárgyalások anyagába ezen kérdés is bekapcsolatott és az országos pénztár felhívást kapott a pénzügyminiszter- és kereskedelmi minisztertől, hogy az igazgatási költségekre vonatkozólag részletes számításokat dolgozzon ki s a pénzügyminiszter előre is kijelentette, hogy az ezen számítások alapján a kereskedelmi miniszter által helyesnek elfogadott összeget a maga részéről az állami költségvetés összeállításakor el fogja fogadni. A kereskedelmi miniszter felhívására a napokban tartott meg a kereskedelmi minisztériumban az igazgatási költségek feletti tárgyalás, melyen az országos pénztárt *Lakács József* alelnök és *Sarkadi Ignác* igazgató képviselték. Az országos pénztár részletes számítások és a külföldi intézetek költségének összehasonlító kimutatása alapján azt a javaslatot terjesztette a kereskedelmi miniszter elé, hogy az állam által viselendő igazgatási költségek oly képen állapíttassanak meg, hogy az állam minden baleset esetére biztosított tag után 1.50 koronát s minden betegség esetére biztosított tag után 0.50 koronát fizessen. A kereskedelmi miniszter maga is méltányosnak jelezte az országos pénztár álláspontját s azon felfogásnak adott kifejezést, hogy az országos pénztár központi kiadásai mind igazgatási költségeknek minősíthetők, bár egyelőre nem is helyezkedett rá az országos pénztár által előterjesztett s a külföldi hasonló intézmények költségeinél alacsonyabb fejenkénti kulcs-szerű megállapítás alakjára, de kilátásba helyezte, hogy az állam successive a teljes igazgatási költséget vállalni fogja s a jövőre ily címen már 1.500.000 koronát fog mindenesetre az állami hivatal meghallgatása mellett az állami költségvetésben a pénztár részére előírni.

Az O. M. B. P. igazgatósága f. hó 10-én tartotta rendes havi ülését. Az igazgatóság jóváhagyólag tudomásul vette az elnökségnek a kétszeres táppénz nyújtása, az öngyilkossági kísérletből eredő betegség esetén nyújtandó segélyek, a kórházi hazautazási költségek fizetési módjának rendezésére vonatkozó intézkedését. Egy *mozgófényképszínház igazgatójának vitás biztosítási kötelezettsége* tárgyában azon álláspontra helyezkedett az igazgatóság, hogy bár az illető, mint igazgató, biztosítási kötelezettség alá esnék, mivel azonban nevezettnek nem ez, hanem *hírlapírás a főfoglalkozása*, mely nem vonja maga után a biztosítási kötelezettséget, a mellékfoglalkozása alapján nem lehet az illetőt biztosítási kötelezettség alá esőnek tekinteni. *A kaposvári ker. pénztárnak 47.410 koronás kórházi tartozása* tárgyában létrejött egyezményt elfogadta az igazgatóság. Ezen megegyezés legnevezetesebb pontja, hogy az országos pénztár 15.000 koronát fizet a kaposvári adóhivatalnak közigazgatási letétként, *a további fennmaradó hátralékos tartozás törlesztésére pedig a ker. pénztár annak az összegnek a felét fordítja, mely összeget, mint a ker. pénztár 1911 december 31-éig fenállott járulékinlévőségeit, a közigazgatási hatóságok behajtának.* Ugyancsak jóváhagyta az igazgatóság *a besztercei ker. pénztárnak a besztercenaszódvár megyei kórházzal kötött hasonló természetű egyezségét.* Tudomásul vette az igazgatóság, hogy a f. év május havában *Milanóban*

tartott nemzetközi balesetvédelmi kongresszusra az elnökség *Gallai Marcell* műszaki titkárt küldte ki. Elhatározta az igazgatóság, hogy *a balesetbiztosítási járulékok címén befolyt készpénzből 200.000 korona értékpapírok* vásárlására fordíttassák. Tudomásul vette az igazgatóság, hogy a kereskedelmi miniszter az 1911. évben *kihágást büntetéspénzek* címén befolyt 28.470 koronát kórházak, üdülőtelepek vagy szanatóriumok létesítésére való felhasználás végett (T. 192. §.) kiutalt az országos pénztárnak. Elhatározta az igazgatóság, hogy 1912 augusztus 1-étől kezdődőleg *a Budapest, Wesselényi-utca- 71. sz. házban 17 lakosztályt vesz bérbe* a szükséges további hivatali helyiségek biztosítása céljából. Ennek ellenében a Dohány-u. 73–75. és a 77. sz. háznak jelenleg bérelt, de meg nem felelő földszinti helyiségeiből a pénztár kiköltözik. A Wesselényi-utcai házban a számvevőség fog elhelyeztetni. A nyugdíjintézet szempontjából jelentőségteljes határozatot hozott az igazgatóság, mert míg eddig csupán elhalt pénztári tisztviselők vagy orvosok *hátramaradottak* részére állapított meg nyugdíj, eddig ezúttal egy állami elmeógyógyintézetben elhelyezett kerületi pénztári tisztviselő *hivatalból való nyugdíjazása* határozatot el. Nagyszámú üzemeltetési, balesetkártalanítási, állásszervezési, orvos-, gyógyszer-, építési és helyiségbérleti és önkéntes tagsági ügyön kívül hozott egyéb nevezetesebb határozatokat e rovatunkban külön ismertetjük.

A baleseti kezelési költségek tartalékolása.

Minthogy az állam a T. 115. §-ában megállapított igazgatási költségeket eddig nem teljes egészükben bocsájtotta az országos pénztár rendelkezésére, a balesetbiztosítási adminisztráció költségeinek jelentékeny részét a balesetbiztosításban érdekelt munkaadók vállalták magukra olyképen, hogy a költségfedezésnél a tulajdonképeni segélyezési költségek is megfelelően felosztva kirovatnak a munkaadókra. Minthogy a 701/908. sz. állami hivatali rendelet 3. és 4. §-a értelmében a balesetbiztosítási költségeknek a T. 38. §-a szerint tartalékolásánál ezen a munkaadók által viselt baleseti kezelési költségek is figyelembe veendőek, az a visszas helyzet áll elő, hogy az állam köteleességmúlása folytán a munkaadók által vállalt kezelési költségeket a munkaadók nem csupán a tényleges összegben, hanem a tartalékolás folytán *többszörösen kénytelenek viselni.* Ennek megszüntetése végett az országos pénztár azon kérelemmel fordult az állami munkásbiztosítási hivatalhoz, hogy a 701/908. sz. rendeletet olyképen módosítsa, hogy a baleseti kezelési költségek kivétesse-nek a tartalékolás alól.

Baleseti kártalanítás és operáció. A kir. Curia 1912 március 7-én hozott 3344/911. P. sz. Ítéletével egy biztosításra nem kötelezett üzemben történt balesetből támadt kártérítési perben kimondotta, hogy az, aki másnak üzemben testi sérülést szenvedett, a sérülés káros következményeinek elhárítása végett az üzemtulajdonos által felajánlott és szakértő orvosok véleménye szerint a sérült teljes gyógyulási eredményezhető gyógymód igénybevételét *meg nem tagadhatja, kivéven, ha a gyógymód az életet veszélyeztető műtét alkalmazásával járna.* Ebből az tűnik ki, hogy a sérült kártérítési igényének megóvása érdekében *minden olyan műtétnek köteles magad alávetni,* a melyre meg nem állapítható az, hogy életet veszélyeztetné, ellenben a sérült meggyógyítására alkalmas. Az ítélet különös érdekességgel bír, mert bár általában elismert elv az, hogy a sérült köteles a kártérítésre kötelezett fél által felajánlt, megfelelő gyógyító eljárást a szükséges kártérítési összeg csökkentése érdekében igénybe venni, a tekintetben, hogy köteles-e a sérült magát akárcsak a legcsekélyebb

műtétnek is alávetni, eltérők a felfogások és igen sok képviselője van annak a felfogásnak, hogy műtét elszívására a sérült egyáltalán nem kötelezhető. – *Betegsegélyezési ügyben* a Curia fenti álláspontjával ellentétes álláspontot foglalt el a kolozsvári munkásbiztosítási választott bíróság 911. B. 54/2, sz. ítélete. A pénztár elutasította igénylőt táppénz iránti kérelmével, mert az orvos által előírt operációinak nem vetette magát alá. A bíróság azonban a táppénzt megítélte azon indoklással, hogy *az a körülmény, hogy a tag a pénztári orvos által ajánlt operációnak magát alá nem vetette, még az esetben sem nyújt jogos alapot a táppénznek a T. 52. §-a alapján való elvonására, ha operációs alkalmazása mellett a gyógyulás gyorsabban következett volna be, mert operációra a beteg jogosan nem kényszeríthető.*

A járulék hátralékok kérdése a ker. pénztárak

tömeges kölcsönkérelmeivel kapcsolatban élénk és érdekes vitát okozott az országos pénztár igazgatóságának legutolsó ülésén. A nézetek megegyeztek abban, hogy gyökeres szanálása ezen, a pénztárakat alapjukban megtámadó bajnak csakis törvényhozási úton lesz lehetséges. Utaltak arra az általunk 1911. évi 9. számunkban ismertetett módra, melyet a német törvényhozás fogadott el, hogy t. i. a munkaadó, ki a *levont* járulékokat a pénztárba záros határidőn belül be nem szállítja *büntetőjogilag üldöztetik*. (A svájci törvény lapunkban már ismertetett eljárása véleményünk szerint nem elegendő, mert a pénztár ilyen rendelkezés esetén is tehetetlen lesz az olyan, a nemleges zálogolási jegyzőkönyvek védpajzsa mögé vonuló munkaadók ellen, kik egyáltalán le sem vonják a járulékot az alkalmazotttól. Ezért általában *kihágásnak kell minősíteni a járulék befizetésének bizonyos időn túli elmulasztását*, csakúgy, mint kihágás ma a *bejelentés elmulasztása*. Külön minősített kihágási eset legyen pedig az, midőn a munkaadó az alkalmazottjától *levonta* a járulékot és azt nem szállítja be.) Ezen csupán törvénymódosítás útján keresztülvihető módozaton kívül utalás történt arra is, hogy az esetben, ha egyes pénztárak a járulékhátralék miatt állandóan fizetésképtelenséggel küzdenek, az országos pénztár közgyűlése könnyen arra az elhatározásra juthat, hogy a *jelenlegi* törvény 25. §-ának a járulékok foglalkozási *hely* szerinti megállapítására vonatkozó meghatalmazásával úgy éljen, hogy a járulékok felemelését iniciálja éppen ezeknél, a nagy járulékhátralék miatt állandó zavarokkal küzdő pénztáraknál. Ezzel kapcsolatban kiemeltetett, hogy mennyire eminens érdeke úgy a munkaadóknak, mint a munkásoknak, miszerint saját szervezeteik útján mindent elkövessenek, hogy a hátralékos munkaadókat megfelelő erkölcsi presszióval a szabályos fizetésre szorítsák s ezzel a pontosan fizető érdekeltséget egy járulékemelés terheitől megmentsék.

Felelős szerkesztő : **Dr. LÁNCZI JENŐ.**